ТОП НОВОСТИ

Новосадска топлана

ISSN 1452-5879

Информативне новине Новосадске топлане

Број 7 // децембар 2008.

47 година топлине

Интервју са саветником директора

Грејна сезона у Новом Саду почела пре него икада

Уводна реч главног и одговорног уредника

Пошто је реформа заправо процес промене, с њом настављамо и у овом броју. Не радимо само на форми, него и на садржини иза које стоје нови сарадници.

Покушај лета да буде михољско, бацио нас је као предузеће у врло чудну ситуацију. Главно питање гласи:„Када и колико грејати?“ Овакав тренинг топло-хладно, као изненадна наредба првог човека Града да се почне с грејањем ипак нас није дочекала неспремне, али застарели дистрибутивни систем свакако трпи, па су хаварије честе. Управо због тога две трећине јубилараца није могло да присуствује Дану Топлане и прими заслужене Захвалнице, због чега сам се осећао врло непријатно читајући њихова имена, али и поносно, јер су им Новосађани и топлина њихових домова изнад свега. Хвала вам, пуно вам хвала и опростите!

Друга бољка јесте енормно поскупљење гаса, тако да велику субвенцију из буџета Града нисмо ни осетили као помоћ, јер смо поново у безнадежној ситуацији. Остаје нада да ћемо и ово стање некако да превазиђемо.

Топлана ће и ове зиме учинити све да нас што боље загреје, али има нешто што ниједна не може. Зато савет онима што су сами да нађу некога да им срце загреје. А они који већ имају некога, нека му се приволе.

С поштовањем,
Срђа Филиповић

Оснивач и издавач
ЈКП „Новосадска топлана”
Нови Сад
Владимира Николића 1

Директор
Јанко Чобрда

Главни и одговорни уредник
Срђа Филиповић

Заменик главног и одговорног уредника
Татјана Савић-Шикопарија

Сарадници
Марина Холи, Драгољуб Миљевић

Фотографије
Љубодраг Мишчевић

Организација, лектура и коректура
Виолета Петровић-Тасић

Телефони
021/423-712 и 021/420-853
централа: 021/4881-101
e-mail: toplana@nstoplana.rs
www.nstoplana.rs

Припрема и штампа
АМБ Графика - STYLOS Group
Нови Сад

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
658 (497.113) (085.3)
ТОП новости: информативне новине Новосадске топлане/Срђа Филиповић.- 2006, бр. 1 (јул) - ..- Нови Сад : ЈКП Новосадска топлана, 2006-. -30cm

Тромесечно
ISSN 1452-5879

COBISS.SR-ID 214548999

Грејање

Уводна реч	2
Интервју са саветником директора	3
47 година топлине	6
Пасивно коришћење Сунчеве енергије	8
Реконструкција на Топлани „Запад”	10
Грејна сезона у Новом Саду почела пре него икада	12
Реализација плана инвестиција за 2008. годину	14
Топлана „Исток” у незахвалном положају	15
Молим Вас килограм јабука и две кутије цигарета	16
Mobbing	17
Еколошки кутак	18
Кућа лепих успомена	19
Стрес, стрес, стрес	20
Мерење времена	22
Један од мојих хобија је брза вожња	24
Мој хоби	25
Супруге српских владара	26
Мале историјске занимљивости	28
Седма сила или свети позив	29

Квалитет живота Новосађана зависи од функционисања Топлане

Интервју с Владимиром Јелићем, саветником директора ЈКП „Новосадска топлана”

Постављени сте на место саветника директора ЈКП „Новосадска топлана” пре непуних шест месеци. Како доживљавате своју улогу у Предузећу, за шта се залажете и какви су Ваши утисци о колективу?

ЈКП „Новосадска топлана“ је уз ЈКП „Водовод и канализација“, усудио бих се рећи, најважнији и најсложенији комунални систем у Новом Саду. Квалитет живота Новосађана зависи од његовог функционисања. Зато и свој посао саветника директора доживљавам као веома одговоран и важан и тако се односим према њему. Новосадска топлана је тренутно у неповољном периоду. Пред њом су велики изазови. Овим изазовима не може да одговори појединац, али колектив, у коме свако ради свој део посла најбоље што уме, може. Моја улога је да својим предлозима и саветима помогнем директору у оним сегметнима пословања које не може или не стигне да обухвати због текућих обавеза. Наша досадашња сарадња је била одлична и сигуран сам да ће тако бити и у будућности. Колектив Новосадске топлане чине стручни и искусни људи, који годинама, а неки и деценијама, вредно и одговорно раде свој посао. Стручну оспособљеност кадрова наше топлане нико не може да доведе у питање. Можда би требало да учинимо више на подмлађивању кадрова, јер треба да размишљамо и о будућности, о времену када ћемо предати Новосадску топлану на управљање новим генерацијама, које ће имати тежак задатак да очувају и унапреде пословни и технолошки ниво развоја нашег предузећа.

ЈКП „Новосадска топлана” ће свој рад, делатност и активности још отвореније представљати јавности. Ви се посебно старате о овом сегменту и придајете односима са свим групама јавности потребни значај?

Односи с јавношћу изузетно су важни, нарочито за јавна комунална предузећа, јер су то привредна друштва

Владимир Јелић, саветник директора ЈКП „Новосадска топлана“

од јавног значаја, финансирана новцем свих Новосађана. У складу с тим, грађани имају право да буду добро информисани о свим сегментима пословања Новосадске топлане, квалитету услуге коју нудимо, текућим проблемима с којима се суочавамо и о свему другом што их интересује. Медији су нам важни, јер треба благовремено и непристрасно да презентују јавности информације о нашем раду. Због тога ћемо се трудити да конференције за нови-

наре организујемо што чешће, односно увек када се укаже потреба и да будемо потпуно отворени за комуникацију са свима. Кол центар који смо покренули има за циљ да побољша квалитет комуникације с грађанима. Бесплатан број 0800-100-021, који смо увели за наше потрошаче, и 30 новоотворених телефонских линија везаних за овај број, треба да обезбеде лакшу комуникацију. Тиме се избегава ситуација у којој грађани, због велике фреквенције позива, нарочито на почетку грејне сезоне, не могу да дођу до информације коју траже услед заузећа линија. Позитивни ефекти оваквог начина комуникације су видљиви већ сада. Требало би да се сви потрудимо да овај број буде препознатљив свим Новосађанима и да се наши сугрђани навикну да га позивају. Морамо показати јавности нашу јасну пословну политику и опредељење да Новосадска топлана буде посвећена ефикасном и квалитетном пружању услуга испоруке топлотне енергије за грејање грађанима и да због тога првенствено постоји, а не грађани због Новосадске топлане, какав су понекад можда имали утисак.

Ново поскупљење гаса отвара низ питања која се односе на начин на који ће Новосадска топлана превазићи новонасталу, нимало повољну ситуацију у којој се нашла у овом тренутку, услед драстичног поскупљења њеног основног енергента?

Захтеви пред којима се нашла Новосадска топлана су тих размера да се не можемо носити с њима сами. Неопходна је помоћ Града, а можда и шире друштвене заједнице. Предузели смо све мере, у оквиру наших могућности, да се смање трошкови производње, рационалније користе ресурси, смање расходи и оствари што већа уштеда. У преговорима смо с „Термоелектраном – Топланом Нови Сад“ о повољнијим условима под којима ће нам испоручивати топлотну енергију ове и наредних грејних сезона. Разлика у цени грејања и трошкова производње топлотне енергије коју испоручујемо грађанима је изузетно неповољна за Новосадску топлану и поред мера које смо предузели, тако да ће на крају 2008. године резултирати губитком у износу од око 300 милиона динара. У зависности од временских услова и потрошње основног нашег енергента - гаса, овај губитак ће бити већи или мањи. Процењени губици за период јануар 2008 - април 2009. године, у случају да остану исти услови пословања, садашња цена енергента и иста цена грејања, износили би додатних 800 милиона динара.

Уколико не добијемо помоћ од Града у виду субвенција, бићемо суочени с чињеницом да ове грејне сезоне нећемо моћи да испоручујемо топлотну енергију у обиму који ће подмиривати потребе Новосађана. До сада су представници Градске управе имали слуха за неповољан положај у ком се налази Предузеће. Чврсто верујем да ће тако бити и у наредном периоду и да ћемо бити у прилици да обезбедимо топле домове за све наше потрошаче током целе грејне сезоне.

Установљена је нова систематизација Предузећа. У којим њеним деловима је дошло до промена? И које су њене новине у односу на претходну?

Новом систематизацијом отворен је Сектор за комерцијалне послове, чиме смо растеретили Сектор за економске и финансијске послове. Установљена су и два руководећа места - помоћник директора за развој и стратешко планирање и помоћник директора за техничка питања. Новине су уведене и у Центар за односе с јавношћу увођењем Одсека за маркетинг. У Сектору за производњу, пренос и предају топлотне енергије су отворена два нова одељења за производњу и предају топлотне енергије, чиме смо желели да се припремимо за време које долази и које предвиђа Закон о енергетици, а односи се на сегмент производње и предаје топлотне енергије који морају бити раздвојени. Измене су претрпели и Сектор за развој, енергетско планирање и инвестиције и Сектор за опште, правне послове и људске ресурсе увођењем неколико нових одсека, али и Центар за информационе технологије. Одељење за унутрашњу контролу и интерну ревизију имаће задатак да врши стални надзор, прати рад свих сектора и спречава евентуалне злоупотребе. Систематизација коју смо увели треба да омогући боље и ефикасније функционисање Предузећа, да направи јаснију поделу обавеза и одговорности свих запослених. Наравно, текући задаци ће сигурно временом створити потребу да се и ова систематизација мења, тако да ово решење не можемо сматрати и коначним. Новосадска топлана је сложен систем који ће увек захтевати промене, а систематизација је један од начина да се до њих дође.

Које су предности обједињења ДП „Нови Сад - Гас“ с ЈКП „Новосадска топлана“ у јединствен топлификационо - комунални систем?

Шездесетих година прошлог века осмишљена је стратегија топлификације Новог Сада тако што је наш град подељен у две зоне, ону која се снабдева гасом и користи га као енергент за грејање и ону која користи топлотну енергију за грејање коју испоручује Новосадска топлана. Данас је више од половине Новосађана, ако узмемо у обзир и приградска насеља, прикључено на

даљински систем грејања. Велик је број и индивидуалних потрошача гаса који овај енергент набављају од Друштвеног предузећа „Нови Сад - Гас“. Међутим, ови потрошачи нису у равноправном положају с онима који користе централно грејање зато што и једни и други пуне буџет Града, плаћајући порез и таксе, а субвенције Град додељује само Новосадској топлани. На овај начин Град наше потрошаче штити од повећања цене грејања и спречава њено нивелисање до економске исплативости, односно оправданости. Уколико би се ДП „Нови Сад - Гас“ вратило под окриље Града трансформисањем у јавно комунално предузеће, као што је некада било, онда би и оно било у позицији да конкурише за субвенције. Још боље решење би било да се ово друштвено предузеће припоји Јавном комуналном предузећу „Новосадска топлана“ и да се потпуно обједини топлификационо-комунални систем. На овај начин би се направила много боља координација активности ова два снабдевача енергијом и сви потрошачи би били у равноправном положају и имали би једнак третман у погледу помоћи Града.

Како видите Новосадску топлану у будућности?

Новосадска топлана мора задржати лидерску позицију у Србији када је у питању праћење светских трендова, осавремењивање технологије и унапређење производног процеса. У блиској будућности нашу топлану видим као модерно предузеће, које акценат свог пословања ставља на бригу о својим корисницима и уштеду потрошње основног енергента штедњом топлотне енергије од стране потрошача. Један од наших главних стратешких циљева мора бити прелазак на систем обрачуна потрошње енергије за сваког корисника и њена наплата по утрошку. Искуства држава у окружењу и Европске уније показала су да се на тај начин уштеди преко 20% топлотне енергије. На овај начин и временом, довођењем цене грејања на економски исплатив ниво, Новосадска топлана ће бити у позицији да се сама издржава и неће морати да помоћ тражи од градске заједнице. Модернизацијом производње и аутоматизацијом подстаница очекујем да ћемо успети у будућности да остваримо велике уштеде. Зато пуно улажемо у тај сегмент пословања. Новосадска топлана ће сасвим сигурно бити и у будућности комунални систем од кога ће још дуго учити многи у Србији. Таква улога нам свакако импонује, али нам мора бити и подстрек да тако и наставимо.

Високи стандарди, који стоје пред сваким савременим и успешним човеком, све мање слободног времена остављају за опуштање и хоби.

Да ли Ви успевате да одолите тој пошасти модерног доба?

Нажалост, све мање времена имам за своје хобије. Некада сам често са својим пријатељима одлазио на Фрушку гору и бавио се спортом као што је бадминтон, стони тенис или једноставно шетао у природи. Волим да гледам филмове. Неке домаће филмове сам толико пута одгледао да их знам и напамет. Жао ми је што нисам наставио с часовима плеса. Упорно покушавам да своје обавезе ускладим тако да могу поново да се посветим својим хобијима, али ми то до сада некако није успевало. Без обзира на то, наставићу да се трудим и да верујем у успех.

Разговор водиле:
Т. Савић-Шикопарија и В. Петровић - Тасић

47 ГОДИНА ТОП
У НОВ

Прослава 47. године постојања Предузећа обележена је на сам дан оснивања, 25. септембра.

47 година у служби грађана и града, 47 година традиције и верности својим потрошачима свакако није занемарљиво, али такође ни чињеница да непрестано стремимо ка већим успесима, ка бољим резултатима пратећи при томе европске и светске стандарде у домену наше делатности.

Свечаност поводом Дана Топлане одржана је на СПЕНС-у. Гостима се обратио градоначелник Града Новог Сада господин Игор Павличић упутивши честитке за Дан Предузећа и пожелевши запосленима успешан рад и у наредним грејним сезонама које долазе. Том приликом се градоначелник захвалио радницима, који су били спречени да дођу на прославу, на труду који су уложили да би грејна сезона

ЛИНЕ
ОСАДСКИМ ДОМОВИМА

отпочела 26. септембра. Директор Новосадске топлане господин Јанко Чобрда је поздравио присутне госте, упознао их с тешкоћама у којима се Предузеће нашло изразивши наду да ће и овог пута уз помоћ Града проблеми бити превазиђени. Потом је председник Управног одбора ЈКП „Новосадска топлана" господин Срђа Филиповић радницима, који у овој години славе јубилеј, уручио захвалнице.

Сви присутни су громогласним аплаузом испратили прозивање јубилараца, који су у том моменту по рејонским топланама улагали огроман труд како би Новосађани, први у Србији, имали загрејане домове.

Има ли веће потврде дугогодишње оданости Предузећу?!

Пасивно коришћење Сунчеве енергије

Сунчева енергија је непресушан извор енергије, сигуран, непрекидан и најмање штетан за природну средину.

Коришћење сунчеве енергије први пут се помиње још у 7. веку пре наше ере. Наиме, вечна ватра римске Богиње ватре Весте, коју су чувале Весталне девице, запаљена је уз помоћ сунчевих зрака и металних чаша.

Први научник, мудрац који је користио енергију Сунца био је Архимед. Према легенди, он је уз помоћ великог броја огледала запалио римске бродове који су опседали град Сиракузу, 212 година пре наше ере.

Енергија Сунчевог зрачења се може користити на пасиван и на активан начин. Пасиван начин се користи још од времена првих људских насеља, док се активан начин користи у последње време, јер је за њено коришћење потребна електрична енергија.

Код пасивног коришћења енергије Сунца није потребно улагање електричне енергије, већ се процеси одвијају на спонтан и природан начин. Ова технологија је потпуно еколошка и њени примери коришћења се могу видети још од првих људских насеља. То значи да се кућа гради на такав начин да својим обликом, положајем и конструкцијом омогући да се сунчева енергија која допре до ње максимално искористи. Овакав вид градње у комбинацији с данашњим начинима заптивања и врстама термоизолационих материјала може дати веома добре резултате, а у комбинацији с активним коришћењем енергије Сунца може омогућити да објекат буде потпуно аутономан. У архитектури се под појмом „соларна архитектура" подразумева начин пројектовања објеката који ће максимално користити енергију Сунца.

Оријентација објекта

Оријентација објекта представља окренутост стране објекта с највећим отворима, тј. застакљеним површинама према некој страни света.

Да би објекат својим положајем максимално користио енергију Сунца, он би требао бити оријентисан према југу с могућим одступањима од 20° према истоку и 30° према западу. Ова одступања ће умањити примање енергије за око 10%. На пример, одступање за 45° може умањити ефекат за око 20%.

Такође се приликом оријентације објекта мора пазити на ружу ветрова, тако да дужа страна објекта треба да прати правац најприсутнијег зимског ветра. Осим тога, пожељно је поставити заштитни појас од зимзеленог дрвећа.

Земља је добар изолатор, а има и приближно константну температуру, тако да се у соларној архитектури препоручује да објекат, нарочито на јужним падинама, буде делом укопан тако да му је северна страна укопана, а јужна максимално изложена Сунцу.

Надстрешница

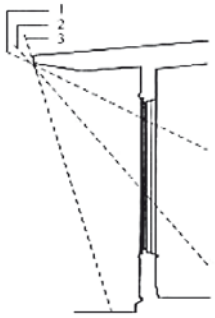

Надстрешница објекта треба да буде таквих димензија и угла постављања да у току лета спречи продор Сунчевог зрачења у објекат, а да у току зиме максимално омогући продор Сунчевог зрачења. Овакав пасиван вид се користио још у старој Грчкој. Данас се могу поставити покретне надстрешнице, чиме би се омогућио оптималан угао током целе године.

Угао упада Сунчевих зрака зависи од географског положаја, доба године и дневног кретања Сунца. Димензије надстрешнице зависе од упадног угла у дане краткодневнице 22. децембра (линија 1) и у доба дугодневнице 21. јуна (линија 3). Код покретних надстрешница може се аутоматски, у складу с испрограмираним сатним положајем Сунца у односу на објекат, вршити промена угла и дужине надстрешнице.

Прозори

Како би се максимално искористила енергија Сунца архитектура објекта треба да буде таква да што већа површина прозора објекта буде на јужној страни. Осим тога јужна фасада објекта треба да буде покривена прозори-

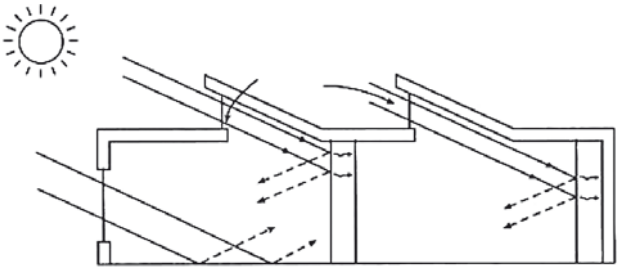

ма у обиму 60-90%. Ограничавајући фактор у повећању површине прозора је могуће прегревање објекта.

Квалитет прозора је такође веома битан. Наиме, прозори морају бити такви да добро заптивају, а број стаклених преграда треба да буде усклађен с климатском зоном. Већи број стаклених преграда не умањује ефекат Сунчевог зрачења, али смањује губитке енергије.

Боја зидова

Боја утиче на коефицијент апсорпције зидова, тако да се у соларној архитектури препоручују боје које имају коефицијент апсорпције од 0,5 до 0,8. Зидови обојени светлијим бојама мање упијају сунчево зрачење од зидова који су обојени тамнијим бојама.

Топлотни застори – фолије, завесе, ролетне...

Омогућавају да се спречи прегревање просторија у објекту, а и да се смање топлотни губици.

Светларник, стаклена башта или веранда

Стаклена башта се поставља на јужну страну објекта и омогућава пријем директног и дифузног Сунчевог зрачења. Обично се на унутрашњем зиду стаклене веранде поставља масиван зид обојен тамнијом бојом, који може да апсорбује велики део Сунчевог зрачења. Такав зид има назив „Тромбов зид". Зид треба да има два отвора, као на слици. Ноћу или зими се отвори отварају и топао ваздух улази на горњи отвор, а хладан излази на доњи, чиме се просторија у објекту греје. Уколико нема простора за веранду, довољно је на 2 до 10 цм од зида поставити стаклену преграду да би се добио ефекат

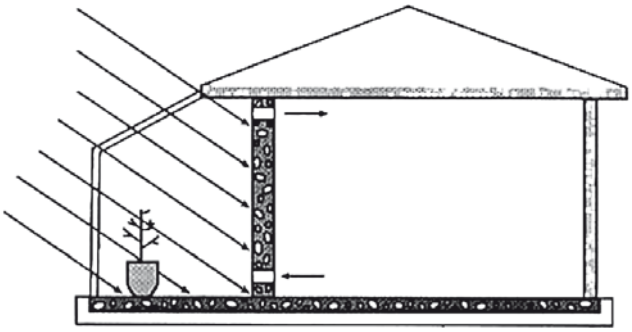

Тромбовог зида. Да би се спречило претерано загревање објекта на стакленој површини потребно је поставити покретне засторе.

Тромбов зид је добио назив по Феликсу Тромбу који је 1965. године саградио такав зид и показао могућности уштеде топлотне енергије, тј. ефикасног пасивног коришћења соларне енергије. Зид има вишеструку улогу као апсорбер, складиште топлотне енергије и као грејно тело за загревање унутрашњих просторија.

Ово је уједно и принцип двоструког омотача, који омогућава стварање тампон зоне која ублажава спољне утицаје, служи и као изолација и смањује енергетске потребе објекта.

Природна вентилација

Веома је важно употребити принцип природне вентилације објекта, без додатног утрошка енергија. То је поуздан начин вентилације који увек функционише. Системом отвора при дну за улазак хладног свежег ваздуха и при врху за излазак топлијег ваздуха може се обезбедити задовољавајући комфор.

Природна вентилација се може користити не само за проветравање објекта, већ и за загревање.

У току дана (слика 1) ваздух се у колектору загрева и природном вентилацијом пролази кроз слој шљунка који се загрева. При овом процесу отвори у поду су затворени. У току ноћи се отварају отвори у просторији, па долази до струјања ваздуха тако да топао шљунак предаје

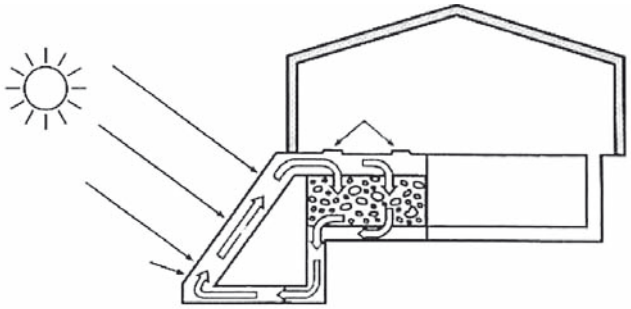

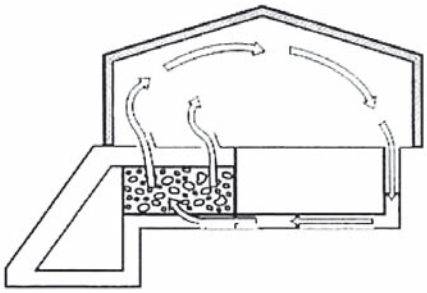

топлоту ваздуху и загрева објекат. Као акумулатор топлоте користи се крупан сув шљунак како би био омогућен пролаз ваздуха природном вентилацијом.

Пасивним коришћењем енергије Сунца, тј. коришћењем соларне архитектуре објеката могу се остварити знатне уштеде у потрошњи фосилних горива. Коришћењем и других начина у експлоатацији Сунчеве енергије, могуће је да објекат буде потпуно аутономан, тј. да задовољава све своје енергетске потребе: за грејањем, хлађењем, као и довољну производњу електричне енергије за осветљење и већину уређаја. Овај вид изградње објеката се препоручује за индивидуалне објекте и објекте који су удаљени од урбаних средина и нису довољно комунално опремљени. Код вишестамбене изградње се принципи пасивног коришћења Сунчеве енергије могу користити, али у мањем обиму.

Горан Трајановски

Реконструкција на

Током августа и септембра месеца изведни су веома значајни и по обиму велики радови на замени електроенергетских разводних блокова ниског напона на Топлани „Запад“. Радови су успешно окончани почетком октобра и након пробног рада сви ормани су испитани под пуним оптерећењем и пуштени у погон.

Стари расклопни блокови на Топлани „Запад”, као и сва заштитна и командно-сигнална опрема у њима, били су у лошем стању. Ово је свакако због великог броја радних сати електроенергетске опреме у тешким условима. Поред тога, количина опреме у овим блоковима, за садашњи тренутак али и у перспективи, била је непотребно велика, што је последица савременије електричне опреме у погону која је током последњих година замењивала стару. Конкретно, електромотори циркулационих пумпи и вентилатора свежег ваздуха су раније били упуштани или преко роторских упуштача или преко звезда-троугао комбинације. Уградња фреквентних регулатора, која је током година извршена на наведим електромоторима, захтева да се предметни струјни изводи опреме искључиво осигурачима с ултрабрзим деловањем. Због ове чињенице сви елементи ових струјних извода у разводним орманима, који су раније били неопходни за рад (контактор за велике струје, биметална заштита секундарном струјом, опрема на нивоу командног напона), постали су сувишни и били потенцијалне слабе тачке и могућа места квара. Другим речима, представљали су вишак опреме од које нема никакве користи, а може проузроковати штету и проблеме.

Замењени су следећи разводни ормани:

- целина RT-1, која се налази испред котлова 1,2 и 3 и која

Топлани „Запад“

се састоји из 7 слободностојећих разводних ормана;
- целина RT-2, која се налази на улазу у пумпарницу и која се састоји из 5 слободностојећих разводних ормана;
- целина RT-3, која се налази испред котла 5 и која се састоји из 5 слободностојећих разводних ормана;
- три слободностојећа разводна блока PZ3.4, PZ3.5, PZ3.6 у пумпарници;
- целина блокова RB-DEA, која се налази у просторији дизел електричног агрегата и која се састоји из 2 слободностојећа разводна ормана;
- три зидна разводна блока RT-Bunker, RT-SP и RT-Kran.

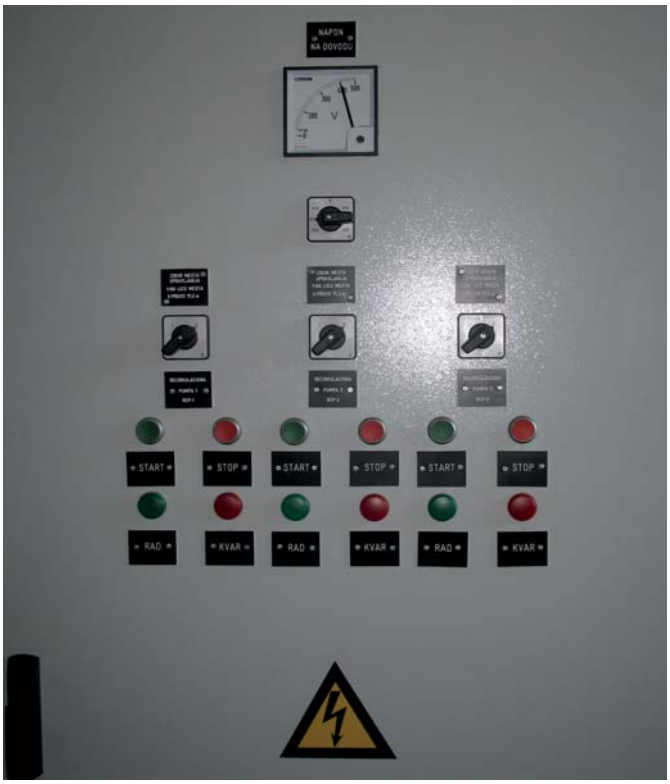

Укупно 22 слободностојећа и три зидна разводна ормана.

Пре демонтаже старих разводних ормана детаљно су испитани и обележени постојећи каблови. Након тога су извучени каблови ка новим потрошачима. Стари ормани су уклоњени и на њихова места су монтирани нови, који су претходно радионички израђени и испитани. Након везивања каблова, укључуни су, један по један, сви струјни кругови. Поједини разводни ормани, који су били предмет замене, напајају потрошаче неопходне за припрему ТПВ-а, тако да је њихова замена, повезивање и пуштање у рад морала бити обављена током једног преподнева.

Поред замене разводних ормана извршено је и проширење постојећег система заједничких сигнала на Топлани „Запад” на тај начин што су у централни систем управљања и надзора сада инкорпорирани и дизел електрични агрегат, пумпе врућег филтера и систем интерног грејања просторија на самој топлани.

Извођач радова је била „Енерготехника Јужна Бачка” ДОО Нови Сад, а подизвођач „НС Концепт” доо - Нови Сад.

Вук Петровић

Грејна сезона у Новом Саду ПОЧЕЛА ПРЕ НЕГО ИКАДА

Конференција за новинаре

ЈКП „Новосадска топлана“ је одржало, 30. септембра 2008. године, Конференцију за новинаре поводом почетка грејне сезоне.

Учесници конференције су били директор ЈКП „Новосадска топлана“ Јанко Чобрда, руководилац Сектора за развој, енергетско планирање и инвестиције Илија Дрљача и руководилац Сектора за производњу, пренос и предају топлотне енергије Горан Трајановски.

Директор Предузећа се обратио новинарима са жељом да детаљније упозна јавност с почетком грејне сезоне.

Ова грејна сезона у Новом Саду је почела пре него икада до сада због неуобичајено ниских температура спољног ваздуха у Новом Саду, а у складу с препоруком градоначелника Новог Сада.

ЈКП „Новосадска топлана“ је предузело мере и активности које су омогућиле ранији почетак грејне сезоне за грађане Новог Сада, почев од 26.09.2008. године, како је

Закључком градоначелника и препоручено.

Објекти у систему даљинског грејања су постепено добијали грејање у складу с техничким могућностима на терену и у зависности од удаљености објеката од топлотних извора, тј. погонских топлана: „Исток“,„Запад“,„Север“, „Југ“ и „Петроварадин“.

У току првог дана ове превремене грејне сезоне око 60 % објеката прикључених на систем Новосадске топлане је добило грејање, а у наредна два дана и преостали број објеката.

На пословима превременог обезбеђивања система за испоруку топлотне енергије за грејање максимално су били ангажовани сви расположиви ресурси ЈКП „Новосадска топлана“.

Почетак ове грејне сезоне је праћен и покретањем Кол центра Новосадске топлане.

У намери да успостави континуирано, правовремено и свеобухватно информисање грађана, ЈКП „Новосадска топлана“ покренуло је нову услугу: **обавештавање путем SMS-а о прекидима у испоруци топлотне енергије за грејање и припрему топле потрошне воде,** насталих услед радова на санирању хаварија на вреловодној мрежи, као и о прекидима у испоруци топлотне енергије узрокованих радовима на унутрашњој инсталацији које изводе власници станова.

Позивни центар има више од тридесет телефонских линија и може да шаље хиљаду порука на сат.

Грађани могу да се обрате и добију све потребне информације на број **CALL CENTER-а: 0800-100-021** и овај **позив је БЕСПЛАТАН**.

Радно време CALL CENTER-а је 24 сата.

Одређен је датум (6. октобар 2008. године) отпочињања пружања сервисних услуга Call Center-а потрошачима, које су до сада могли добити само од Центра за односе с јавношћу и Службе рекламација ЈКП „Новосадска топлана“, а 15. октобар 2008. године за отпочињање с обавештавањем и путем SMS-а.

Након излагања директора, новинари су се обраћали директору и руководиоцима сектора с конкретним питањима у вези с почетком грејне сезоне.

Реализација плана инвестиција за 2008. годину

План инвестиција, што се тиче изградње нових вреловода и вреловодних прикључака, подељен је у две целине: на вреловоде за које треба извршити пројектовање и изградњу и на вреловоде за које постоји пројектно-техничка документација, те их је потребно само физички извести.

План за ову годину састоји се од 121 позиције везане за пројектовање и изградњу и 9 позиција, које се односе на изградњу већ пројектованих вреловода и вреловодних прикључака.

Што се тиче реализације Плана, у првих девет месеци ове године, реализовано је 47 позиција Планом предвиђених објеката, као и два вреловода из групе Б 2, односно већ пројектованих вреловода за које се спроводио само поступак изградње.

До краја септембра, процедура изградње вреловода, која започиње прибављањем подлога за пројектовање, а завршава се предајом вреловода или прикључка Производњи, започета је на 119 објеката, а предвиђено је да ће до краја године сви бити и завршени.

Ако бисмо желели да се бавимо израчунавањем реализације Плана, онда бисмо морали да то чинимо с више аспеката, јер би нам проста рачуница дала веома чудне резултате. Наиме, током године, појави се један број објеката који није обухваћен Планом, а за који се обави цела процедура око изградње вреловода или прикључка, што с аспекта реализације Плана не можемо узети у обзир, пошто у Плану и не постоје. Слична ситуација је кад смо ангажовани у оквиру активности уређења улица од стране Града, где послове око реконструкције, измештања или изградње вреловода радимо без обзира да ли су унети у План.

Ове године, такве потребе су се јавиле приликом уређења улица Браће Рибникар, Јована Суботића и Хаџи Рувимове.

С друге стране, један број вреловода и прикључака из Плана није реализован, нити ће бити ове године с обзиром на то да инвеститори нису испунили своје обавезе за прикључење објеката за које је предвиђена изградња, што нас онемогућава да завршимо радове на изградњи.

Најједноставнији и можда најтранспарентнији показатељ колико посла је урађено је да смо до краја септембра изградили око **2.000 метара трасе вреловода двоцевног ситема и приближно 1.500 метара трасе троцевног система вреловода. Уједно, изграђено је око 850 метара трасе двоцевног система на изградњи вреловодних прикључака, као и око 450 метара трасе троцевног система на изградњи прикључака.** Овим подацима није обухваћена изградња вреловодних огранака и прикључака везаних на магистрални вреловод Суботичког булевара, који су већ изграђени или је њихова изградња у току.

Што се тиче реализације реконструкција вреловода, предвиђених овогодишњим Планом, може се констатовати да је степен реализације прилично низак. Наиме, од планираних радова, који су дефинисани кроз укупно тридесет позиција у Плану, физички су реализоване само три и то: реконструкција у Блоку Берислава Берића, у Улици Јанка Веселиновића и у Улици Стојана Новаковића. Узроци за тако низак степен остваривања Плана реконструкција нису везани за рад Службе инвестиција, него су углавном финансијске природе, с обзиром на то да се ови радови финансирају из средстава Топлане.

План инвестиција за наредну годину, према радној верзији, предвиђа око 165 позиција везаних за изградњу нових вреловода и вреловодних прикључака, као и око петнаест позиција везаних за реконструкције постојећих вреловода.

Снежана Узелац

Топлана „Исток" у незахвалном положају

Председник Управног одбора Срђа Филиповић и остали из редакције топланских новина: Драгана Кецић, Наташа Дивјаковић и Љубодраг Мишчевић уживали су у гостопримству и домаћинској атмосфери коју су им уприличиле драге колеге топлане на источном делу, сада већ увелико загрејаног, града.

Приликом обиласка погона добили смо информације у вези с протеклим активностима и корацима које је било неопходно предузети да би грејање могло бити пуштено у најављено време. Због хладног таласа, који је ове године поранио и потрајао, грејна сезона је морала почети раније у односу на претходне. У том смислу, наши топланци у станицама имали су дословце пуне руке посла. Радило се дању, ноћу, пуним људским капацитетом. Из овог разлога сви они, а поготову овогодишњи јубиларци нису били у прилици да присуствују свечаној додели диплома на прослави која је организована поводом Дана Топлане.

Кроз дањи разговор који се водио за трпезом, а на којој је, морам нагласити, била послужена изванредно спремљена храна, (велико хвала искусним "источњачким" кулинарима), сазнали смо да је Топлана „Исток" тренутно у незахвалном положају у односу на остале. Проблем који је и даље, чини се, хронично присутан је неописива бука. Када ради осам пумпи истовремено, а ви сте за једном од њих, то је ситуација која се не може описати речима. Једноставно, како тврде, то се мора доживети да бисте разумели тежину околности у којима раде. У таквим околностима и окружењу више не помажу ни кациге ни антифони.

У суштини, у проблематичним ситуацијама које настају, а на сву срећу не дешавају се често, посада која се налази у смени импровизује и сналази се на све могуће начине не би ли премостила новонастале препреке. Основни проблем, по мишљењу топланаца с истока, је што у производњи немамо довољан број људи. Највећи проблем настаје када се неко од њих разболи, тада се довијају уз већ довољно напоран рад по сменама. По њиховим речима, највише недостаје радника у погонима, углавном кадра средње стручне спреме.

Током грејне сезоне се у ових седам топлана деси у просеку до десет проблематичних ситуација.

Онај други - емотивни део приче је заправо везан за осећај припадности који запослени негују према Предузећу и сам осећај заједништва и солидарности међу људима, што је, морамо признати, реткост у овим данима отуђења и самодовољности. Многи од топланаца станице на истоку су провели десетине година радећи, како у повољним тако и у екстремним условима, једнако дајући себе.

Летња школа енергетике и бањски одмор, који је до сада сваке године реализован за раднике Топлане, у глас поздрављају. Такође, наводе да је то управо оно што њима помаже и што им поврати снагу и елан за сваку наступајућу сезону. То је тренд који би, како кажу, било јако добро наставити.

Као неко досадашње запажање навели су мањкавост када је проток информација у питању. У том смислу, топланци с истока сугеришу побољшање комуникације између пословођа, шефова и руководства. Предлажу сазивање једне врсте радног састанка пре сваке наредне реализације годишњег програма, где би пословође имале прилику да изнесу своја запажања и сугестије руководећим структурама. То би, како кажу, био пионирски потез на организацијском нивоу унутрашњег пословања саме Топлане.

Након завршеног доручка и „чашице" разговора, испраћени смо једнако топло како смо и дочекани са жељом да нешто слично ускоро поновимо...

Драгана Кецић

МОЛИМ ВАС КИЛОГРАМ ЈАБУКА И ДВЕ КУТИЈЕ ЦИГАРЕТА...

Савремени начин живота све негативније утиче на наше здравље. Уз то, врло брзо стичемо лоше навике, а исто тако брзо заборављамо и на оне добре.

Физичка неактивност, цигарете, брза храна, претерано седење само су неки у низу лоших навика које утичу на наше здравље. Тајна нашег успеха и доброг расположења огледа се у здравом начину живота и правилној исхрани.

Међу запосленим људима много је оних чији се оброк своди на брзу храну, а управо то је погрешно. Да бисте на прави начин започели радни дан, како бисте правилно могли да одговорите дневним обавезама, потребно је да избалансирате режим исхране. Неуредни оброци нису за похвалу, јер недостатак времена никако не би смео да буде изговор за прескакање оброка.

Како да се правилно хранимо да бисмо очували здравље?

Разне дијете које се свакодневно препоручују путем часописа могу бити веома штетне по здравље и свако ко улази у овакву авантуру мора да буде опрезан.

Уведите нови режим исхране. То је исхрана с доста воћа, поврћа, житарица, рибе, живинског меса. Ужитак употпуните избором интегралне тестенине уместо беле, којој су прерадом одузети највреднији састојци.

Одрекните се претерано масне хране, правилно распоредите оброке, а такође и уносите одређене количине течности у организам. Слаткиши су познати као "храна утехе", јер могу да вас опусте и смире на кратко. Трудите се да будете умерени, како не бисте имали проблема с вишком килограма.

Оставите цигарете јер су оне највећи узрок разних обољења. Мада је то процес који захтева време и непрекидну борбу с искушењима, то је и једна од најбољих одлука коју можете да донесете у корист свог здравља.

Превише седења или превише активности на послу најчешће се своди на хроничан умор који већина нас лечи одмарањем уз телевизор.

Да би се превазишле све ове фазе, треба да се препустимо новим изазовима. Ако је физичко и ментално оптерећење увек исто, ум и тело су у равнотежи. Дакле, допуните исхрану неким новијим техникама – аеробиком или шетњом.

Није тешко, верујте ми.

Литература:

Велики породични саветник о здрављу/уредник Бранка Маричић - Нови Сад : Младинска књига, 2004 (Марибор : Ма-тиск).

Приредила: Марија Гужвица

Важни витамини и минерали

Витамини и минерали су потребни за правилан рад организма, јер учествују у свим биохемијским процесима нашег организма. Тринаест витамина и двадесетак минерала сматрају се неопходним за наше здравље. Стручњаци су одредили препоручену дневну дозу, при чему се узимају у обзир различите прехрамбене потребе сваког појединца.

Прекомерно уношење витамина и минерала може да наруши природну равнотежу материја. Четири витамина који су растворљиви у масти - А, Д, Е и К - могу се задржати у организму, тако да у већим количинама могу бити токсични. Остали витамини су растворљиви у води и нису токсични, јер се вишак излучује из организма.

Седам основних препорука за здраву исхрану:

Једите разноврсну храну, тако ћете осигурати довољну количину калорија, беланчевина и влакана, као и витамина, минерала и других хранљивих материја које су потребне вашем организму.

Пазите на телесну тежину. Нека ваша телесна тежина одговара вашој старости, полу и физичкој грађи. Бити гојазан значи имати 20% више од нормалне телесне тежине.

Једите храну која садржи мало масти и холестерола. У идеалном случају, масти би требало да подмирују мање од 30% ваших дневних потреба за калоријама, а засићене масти мање од 10%. Кад год је могуће, радије се одлучите за вишеструко незасићене масти него засићене.

Једите много воћа, поврћа и житарица, јер ове намирнице садрже много хранљивих материја, влакана и сложених угљених хидрата, али су сиромашне мастима. Угљени хидрати треба да подмирују више од половине ваших дневних потреба за калоријама, а од тога би 80% требало да буду сложени угљени хидрати.

Шећер једите умерено, пошто шећер садржи много калорија и штетан је за зубе.

Умерено солите, превише соли повећава опасност од појаве високог крвног притиска. Познато је да готова јела садрже много соли или других облика натријума, зато пажљиво читајте етикете с њиховим садржајем.

MOBBING је морално злостављање на радном месту

Пуно је термина који покушавају превести израз *mobbing*: психолошко злостављање, психолошко малтретирање, психолошки терор, морално малтретирање, морално злостављање итд.

Проучавање овог феномена почело је пре десетак година. Наиме, у последњој декади двадесетог века померен је однос према раднику и радним правима. У многим областима су унапређена права радника. Стога су настала многа истраживања тог феномена с циљем да се што боље упозна и да се одреди његов значај, како би се могло радити на побољшању квалитета међуљудских односа и на превенцији психолошког злостављања.

Сматра се да је узроку настанка и учесталости ове појаве у знатној мери допринела велика конкуренција на тржишту, глобализација, организацијске промене (приватизација, спајање, реструктуирање) и економска криза. Несигурност радног места и очекивање флексибилности од радника довели су до повећане учесталости свих видова тортуре.

Према мишљењу психолога Лејмана: „*Mobbing* или психолошки терор у свакодневном животу односи се на неетичку комуникацију која је усмерена на систематичан начин на једног или више појединаца, углавном према једном појединцу који је беспомоћан и у немогућности да се одбрани. Оне се одвијају с великом учесталошћу најмање једанпут недељно и у дужем раздобљу (најмање 6 месеци). Због високе учесталости и дугог трајања непријатељстава, то малтретирање доводи до значајне менталне, психосоматске и социјалне патње. "

Активности којима се радник злоставља:

Напад на могућност адекватног комуницирања

• Жртва се прекида у разговору, одбија се невербални контакт (избегавање погледа, испружене руке).

Напад на могућност одржавања социјалних односа

• Жртва се изолује премешта се у канцеларију далеко од колега, сви се понашају као да не постоји, не позива се на заједничке састанке, неформална дружења и слично.

Напад на личну репутацију

• Измишљање прича о жртви и њеном приватном животу, оговарање, исмевање, негативни коментари.

Напад на професионалност

• Сталне критике и приговори, вређање, претерана контрола, стална кажњавања и ниска оцена рада, жртви се не дају радни задаци и одузимају се средства за рад, нпр. телефон, рачунар (синдром „празног стола"), задају јој се задаци који су неприлагођени професионалној квалификацији (задаци су или превише једноставни или претешки и захтевају од жртве способности које нема) затрпавање задацима и одређивање кратких рокова, стално мењање радних задатака.

Напад на здравље

• Жртва се присиљава да обавља задатке који нарушавају њено здравље, не допуштају се годишњи одмори и слободни дани.

Mobbing је појава која превазилази повремене конфликте и канцеларијске свађе. Ко практикује „*Mobbing*" има свесну намеру (ретко несвесну) да нашкоди раднику и да га на крају присили да напусти посао.

Врсте *Mobbing*-а

С обзиром на смер деловања *Mobbing* делимо на вертикални и хоризонтални.

Вертикални *Mobbing* се односи на ситуације у којима:

• претпостављени злоставља једног радника,

• претпостављени злоставља једног по једног радника док не уништи читаву групу,

• једна група радника (подређених) злоставља једног претпостављеног.

Реакција жртава *Mobbing*-а и последице на здравље

Истраживања показују уобичајени образац реаговања на морално злостављање.

Карактеристичне су следеће реакције:

• Почетно самоокривљавање уз карактеристичан осећај збуњености и анксиозности.

• Усамљеност , осећај да је остао сам и да се то само њему догађа.

• Лично обезвређивање. Жртва је преплављена мислима: „Нисам дорастао ситуацији. Не могу решити проблем, јер сам неспособан, ништа не вредим."

Свако злостављање, па тако и оно на радном месту носи ризик трајног оштећења здравља.

Интензитет и врста последица „Mobbing"-а зависи од дужине трајања и карактеристике жртве (црта личности).

Здравствене сметње на социјално-емоционалном нивоу: поремећаји расположења као што је депресија, анксиозност, кризе плача, опсесивно размишљање о проблему, напади панике, социјална изолација и недостатак интереса за друге.

Промене на здравствено-телесном нивоу: главобоље, поремећаји спавања, осећај губитка равнотеже с вртоглавицом, поремећај у пробавном систему, осећај притиска у грудима, недостатак ваздуха, срчане тегобе, промене на кожи.

Промене у понашању (поремећаји понашања):

агресивност, агресија према другима или самом себи, пасивизација жеља за сталним сном, поремећај храњења -смањење или повећање апетита, учестало коришћење алкохола, цигарета и лекова.

Психичке последице злостављања на радном месту су све чешћи разлог због којег се запослени обраћају за стручну помоћ. Сведоци смо последица које транзиција оставља на психичко здравље. Пратећи искуство западних земаља може се очекивати пораст жртава *Mobbing*-а, те је препознавање жртава *Mobbing*-а и само спречавање сваког вида злостављања на радном месту један од приоритета у заштити здравља запослених.

Приредила: Јулка Петровић

ЕКОЛОШКИ КУТАК

ОТПАД - ГЛОБАЛНИ ЕКОЛОШКИ ПРОБЛЕМ

Знате ли које време је потребно да се разграде поједине врсте отпада?

- Органски отпад: 3-12 месеци.
- Алуминијумске лименке: 10-100 година.
- Пластичне врећице: 100-1000 година.
- Пластичне боце: 100-1000 година.
- Стаклене боце: 4000 година!!!

Тридесет савета како свакодневно смањити отпад и чувати животну средину

Избегавајте настајање отапада где год је то могуће, то је много једноставније него што мислите. Ево како:

У кући

- Перите посуђе и рубље кад су машина за прање рубља и посуђа пуне.
- Немојте дозволити да вода тече све време док перете посуђе.
- Сакупљајте за рециклажу: папир, метал, пластику и стакло. Купујте рециклиране производе и производе који се могу рециклирати.
- Немојте употребљавати производе за једнократну употребу као што су упаљачи, хемијске оловке или батерије које се не могу пунити.
- Кад год је могуће избегавајте употребу пластичних врећа и стиропора.
- Када нешто фарбате или кречите, поклоните остатак боје оближњим комшијама, пријатељима, школама или другима којима иста затреба.
- Искористите остатке хране, коре воћа и поврћа, талог кафе, отпатке из врта и травњака за производњу компоста за ваше цвеће и воћке.
- Туширајте се уместо да се купате, тако ћете уштедети знатне количине воде.
- Поставите пластичну боцу пуњену водом у водокотлић да смањите количину воде за испирање (за свако испирање потроши се 8 литара воде).
- Немојте пустити да вода тече док перете зубе.

На паркингу и у вожњи

- Када перете аутомобил, не пуштајте воду да цури док га шампонирате.
- Проверавајте редовно притисак у гумама. Гуме с ниским притиском узрокују већу потрошњу горива.
- Мање возите. Ходајте, возите бицикл, возите се заједно у једним колима, користите јавни превоз кад год можете.

У врту

- Размислите о природним могућностима и средствима за заштиту и негу врта.
- Чупајте коров уместо да употребите хербициде. Користите заштитни покривач од влажне сламе, ђубрива, лишћа итд. да спречите раст корова.
- Употребите минималну количину потребног ђубрива, по могућности природног. Вештачко ђубриво употребљавати према упутству.
- Поливајте двориште, врт, терасу увече или рано ујутро да смањите испаравање.
- Пустите да се покошена трава осуши у врту и тиме снабде тло хранљивим материјама, уместо ђубрива.
- Ставите распршивач на цев за поливање; на тај начин вода се делотворније употребљава.

У шетњи и куповини

- Покупите отпад на плажи или другде у природи.
- Понесите властиту торбу при одласку у трговину.
- Купујте пића у повратним боцама, избегавајте скупе боце за једнократну употребу.
- Купујте велике (дисконт) количине, а не појединачно запаковане производе у малим количинама.
- Скидајте додатна паковања и оставите их у трговини.
- Купујте производе који долазе из поновног искоришћења (нпр. рециклирани папир).
- Купујте свеже воће, поврће, нареске и месо које захтевају мање амбалаже од вакумираних паковања и конзервирања истих производа.
- Вреднујте и издвајајте отпад.
- Отпадни папир одлажите у специјалне контејнере.
- На свом радном месту избегавајте настајање отпада и подстакните друге на то.
- Све што се може поправити поправите и искористите.

Приредила: Јулка Петровић

Кућа лепих УСПОМЕНА

Аутор текста, који свакако заслужује једну страну у нашим новинама, је кћерка радника ЈКП „Новосадска топлана" Мирослава Кићановића. Талентована ученица осмог разреда Основне школе „Светозар Марковић Тоза" Милана Кићановић је добитник III награде за литерарни рад „Распустилишта", традиционалне манифестације намењене најмлађим школарцима Новог Сада. У школским новинама је објављивала своју прозу, а премијерно у „Топ новостима" ову кратку причу, која ни вас неће оставити равнодушним.

Све је тихо. Густа магла погледе бистре брише, небо је попут црног лешинара, лоше време слути, а земља тешко уздише. Враћам се у топлу причу моје мајке, надомак смо старе породичне куће.

Каже да је била лепа… Онако, грађена од доброг дрвета, обучена понегде и белим каменом.

Горда и висока, пливала је као мала барка на таласима поља у подножју Голије. Прозори су били толики, таман да би се могао осетити топао мирис тек скуваног кромпира с кајмаком, и шољица вреле варенике. Унутар куће би пуцкетала ватра, а домаћица би додавањем нових цепаница још више разбуктала, па би она, како они кажу, почела да „пева". Још би мени моја мама причала о богатим трпезама, „челичењем" у гладним собама, здравој ондашњој дечици. Око кућа није било као данас дворишта. Није било ограниченог простора. Око тамошњих кућа пружа се „рај". Тамо се беху простирали бескрајни природни поседи, поља гладна радости што дозивају јата птица, и деца што играју жмурке сакривајући се међу говедима. Све је то давало још више имагинарне лепоте тим кућама. Те куће биле су богате традицијом. Из њих су излазила добра и васпитана деца, учена да воле све око себе, огњиште и родну груду, а да не мрзе оне који су их опустошили.

Полако чујем своје кораке, а колико ме сећање с последњих излизаних фотографија служи, баш на том месту пре више деценија, била је стара породична кућа. Туга. Немам ја на шта да се наслоним, на оне топле зидове на којима би се можда неки и огрејали у хладним зимским ноћима, не чује се смех, нити приче које су домаћини до касно у ноћ беседили. Остале су само зидине, трагови око којих се увио коров, трагови што су оставиле душманске руке, и један оштар трн као знак сећања на 1995. На кућном прагу сад расте коприва и трње, и ко зна, можда су баш на овом месту нечије кости срасле и остале заборављене.

Полако се смркава, а бујице речи ми потискују срце. Осећања и мисли ми навиру, а нисам ни свесна да ли их уопште изговарам. Приметих поред себе уморну и туробну прилику, моју мајку. У крајичку ока јој видех сузу која представља радост, бес и тугу, све у исто време. Спуштам поглед и одишем задовољством јер сад знам одакле половина моје душе потиче. Ноћ се спустила у Рудине и сенке нам се губе у даљини.

Милана Кићановић
ОШ „Светозар Марковић Тоза"
Нови Сад

СТРЕС, СТРЕС, СТРЕС

Марина Холи, дипл. псих.

На несрећу, стрес је свакодневно присутан пратилац живота. Појединац га доживљава у разним облицима и у различитом интензитету, у зависности од тога да ли је на послу, у кући или с пријатељима. Сматра се да је у данашњим условима готово немогуће бити изван утицаја стресора и стресних ситуација. Тако се стрес, напетост и нервоза могу сматрати свакодневним репертоаром и посматрати као саставни део дана сваког појединца и радног времена (дана) запосленог.

Када смо под стресом, у нашем се организму дешава низ процеса због којих је организам изложен некој врсти агресије – физиолошке, психолошке или инфективне. Луче се хормони стреса (хормони надбубрега), као што су адреналин, норадреналин и кортизол. Они утичу на пораст шећера и масноће у крви, убрзавају рад срца и подстичу тонус мишића, што значи да се организам налази у стању приправности да би савладао проблем који је пред њим постављен. Биолошки програмирани стресори не представљају проблем за човеков организам. Међутим, стања превише интензивног, учесталог, дуготрајног стреса или стреса с којим особа не може да управља, представља негативно стресно стање. Такво стање није пожељно и потребно га је избегавати колико год је то могуће. Према истраживањима стресор који је средњег интензитета, али је дуготрајан има најштетније последице по организам и може бити значајан фактор ризика у настанку психосоматских обољења (болести срца, крвних судова и малигних болести).

СТРЕС ЗБОГ ПОСЛА

Иако је напредак технологије запосленима олакшао рад, стрес који настаје у вези с радом се појачао услед повећане количине и обима посла, кратких рокова, захтева квалитета, а надређени очекују резултате у што краћем временском периоду.

Кључним оквирима за развој стреса на послу наводе се радно окружење и услови под којима се ради, лоше пројектован или неорганизован посао, услови прописани уговором о раду и међуљудски односи.

Развој акутног или хроничног стреса зависи од неколико фактора. Пре свега, веома је важан сам стресор и његове карактеристике, али је важан и интензитет и дужина стресне ситуације. Такође је од битног значаја и сама структура личности. Постоје два типа личности. Тип А је вулнерабилан, подложан негативном утицају стреса и код таквих особа можемо верификовати соматске и/или психолошке последице - то су људи који хоће све и одједном, који су увек тачни и прецизни. Тип Б је отпоран на стрес. Постоје људи који излазе на крај с њим. Код овог типа особа последице стреса се не могу утврдити или су минималне - то су умерени људи, не узнемиравају се, често касне и то им не представља проблем. Да би се стрес на послу савладао најбоље је наћи средину између ова два типа личности. Уколико то не можемо, потребно је прилагодити се. На пример, не мора се све одједном урадити. Уз добру организацију неке ствари, које нису приоритетне, могу се оставити и за касније. Треба се контролисати и пре него што би се рекло нешто ружно, избројати до десет или на пример, на кратко напустити стресну ситуацију. Ако неко баш бурно реагује, треба да се консултује с лекаром како би му преписао неко средство за смирење. Сваки човек треба да направи план тако да не прихвати више обавеза него што заиста може да уради.

Због стресног начина рада, запосленима је често угрожено здравље и лекари упозоравају запослене да воде више бриге о свом здрављу.

КАКО ДА СМАЊИТЕ СТРЕС НА ПОСЛУ ?!

Можете гледати шире! Постоје и други послови које можете да радите, али ваша породица, пријатељи и здравље нису заменљиви. Ако послодавац очекује превише од вас

и то на вас делује стресно, ствара вам велики притисак, почните да тражите други посао. Ништа није вредно вашег здравља.

Промените ситуацију на послу

Ако вам се свиђа ваш послодавац или посао, али ситуација постаје престресна или предосадна, покушајте да ускладите пословне обавезе са својим способностима. Ако сте унапређени на место које вам не одговара, боље је да се вратите на старо пре него што вас стрес уништи.

Користите паузе

Сваком запосленом је током радног времена потребан предах од посла. Ако осетите да стрес расте идите на паузу. Изађите из стресне ситуације, удаљите се, прошетајте се кратко по свежем ваздуху, идите до парка, седите на клупу и мало се одморите. Довољно ће бити и кратко седење у тишини да вам се врати мир и енергија. Или се прошетајте до аута и одслушајте омиљену песму.

Узмите одмор

Ако је ситуација стресна дуже време, узмите продужени викенд или искористите годишњи одмор. Неколико дана ван пословног окружења ће вам помоћи да се смирите и „напуните батерије".

Откријте шта вам ствара највећу нервозу

Проблеме везане за посао због којих већину времена радите под стресом не треба избегавати, већ се потрудити да се што пре реше. Тражите помоћ од колега ако увидите да не можете све сами да обавите. И наравно, нека ваша очекивања буду реална! Немојте себи постављати превише амбициозне рокове.

Разговарајте!

Разговарајте с неким. Понекад је то најбољи начин за смањење стреса. Наравно да то треба да буде особа од поверења, јер би у супротном могло доћи до још већих проблема.

Вежба

Вежба је битна за здравље. Такође, свакодневном вежбом из тела можете „избацити" негативну енергију и осећати се боље.

Направите план и програм рада

Покушајте да се организујете. Послажите све по столу. Направите листу послова које требате урадити и кад их завршите прецртајте их. План рада може значајно помоћи при решавању проблема. На тај начин ћете имати бољи увид у све обавезе, знаћете да нећете ништа заборавити, а прецртавањем послова ћете знати колико сте тога завршили и какав је напредак. Запослени који себи праве радни план дан раније, ефикаснији су и смиренији на послу.

Користите хумор !

Покушајте хумористичније да гледате на ситуацију. Ако то није могуће, а најчешће није, с времена на време с колегама поделите неку смешну ситуацију, испричајте неки виц. Нека вам то пређе у навику и сви у вашем окружењу ће добити повремено освежење од посла.

Нико није савршен!

Не можете све да урадите савршено, а људски је грешити. Без обзира колико се оптерећивали, грешке не можете избећи. Ако се оптерећујете ситницама и све желите да радите до савршенства, бићете чешће под стресом, а тако повећавате и могућност за веће грешке.

Научите да кажете НЕ

Будите свесни својих квалитета и способности на послу. Ако увидите да имате превише посла, научите да кажете НЕ. Тражите помоћ од колега или закажите састанак с надређеним око прерасподеле задатака.

Задржите позитиван приступ

Негативност убија енергију и мотивацију, зато је избегавајте што је то више могуће. Покушајте да развијете оптимистичан приступ послу.

Морате научити да се бринете за себе, здравље је најважније. Нико и ништа није вредно здравља. Пронађите начин како да узмете ствари у своју руке и вратите контролу над ситуацијом. Тако ћете се осећати и физички и психички боље, поправиће се и односи са сарадницима, а и посао ћете боље обављати.

Марина Холи, дипл. псих.

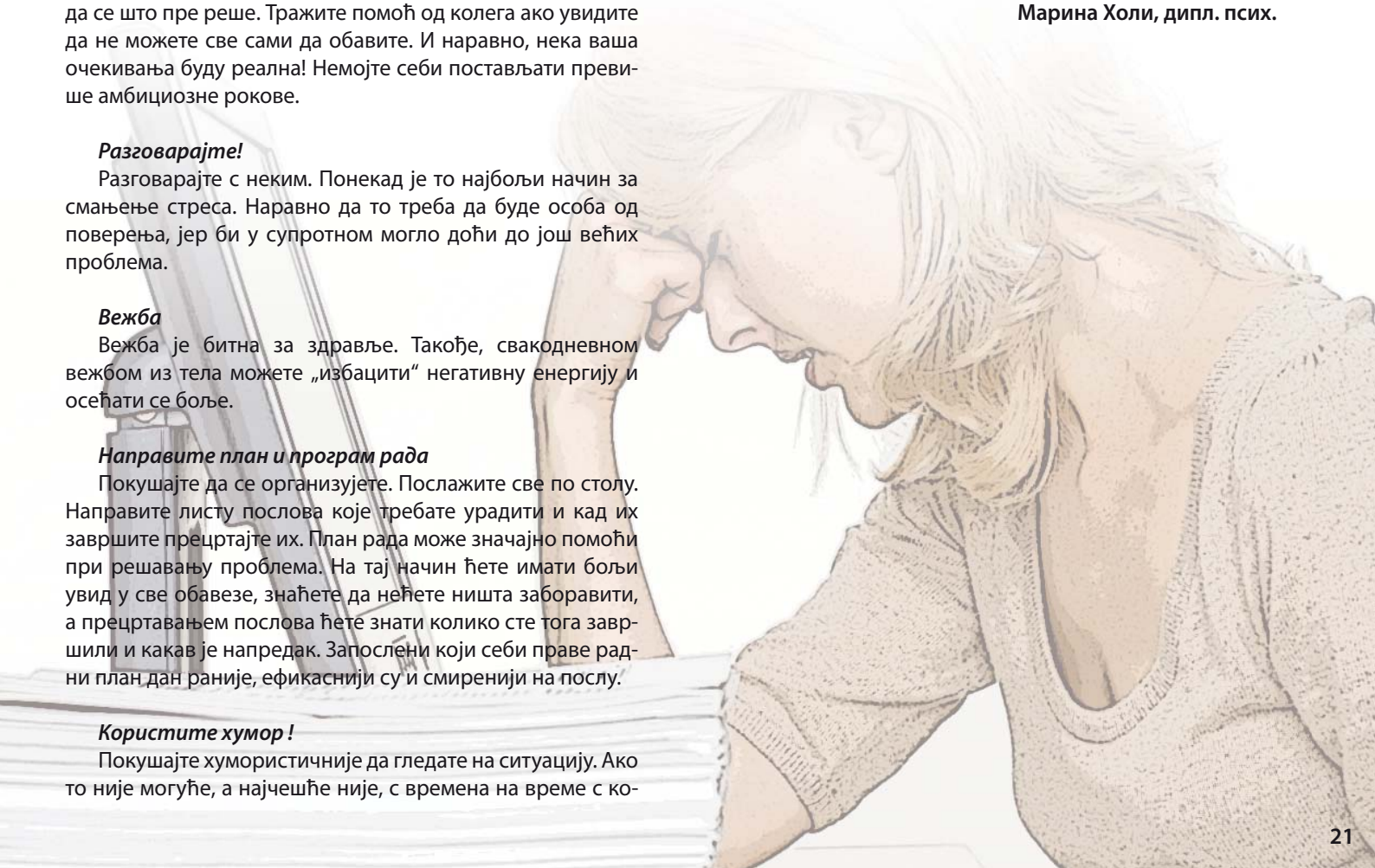

МЕРЕЊЕ ВРЕМЕНА

„Време и његова егзистенција су уско повезани са егзистенцијом свемира“ – **Платон**

Историја Земље, Космоса и нас самих чврсто повезује заједнички нематеријални и неуништиви ланац окова званих време. Развојем цивилизације, појам времена добијао је све веће значење, да би данас посато мерило живота и свих догађаја у природи.

У старој Грчкој, долетање ждралова означавало је време за сетву и сађење поврћа, а повратак ласта завршетак, време обрезивања дрвећа. Али много раније, људи су уочили да тачније временске податке могу добити посматрањем кретања небеских звезда и планета. За Платона, време је математичка величина, а њена величина је изведена из кретања планета. Аристотел је био још прецизнији: „Не само што кретање меримо помоћу времена већ и време према кретању, због тога што једно условљава друго“.

Промена дана и ноћи највише је утицала на стварање представе о времену. У старој Грчкој се сматрало да је довољно да се време између изласка и заласка сунца подели на јутро, подне и вече. На исти начин се делило и ноћно време. Нешто тачнију поделу развили су Римљани у I в. код којих је дан имао седам делова: mane, dies, merides, suprema, vesper, nox и intempestas. Време ноћи делили су на четири дела због смене ноћних стража.

Код Египћана и Римљана нови дан је започињао у поноћ. Вавилонци, Сиријци и Персијанци су за почетак дана сматрали излазак Сунца, Арабљани подне, а Јевреји и Кинези залазак Сунца.

Први сунчани часовници прављени су у Египту, у облику огромног каменог обелиска са шпицем на врху, постављеног на тргу испред храма који је служио за поштовање култа бога Сунца. Први сачувани обелисци намењени мерењу времена потичу из 14. в. п.н.е. Из промене дужине и смера добијене сенке било је могуће посматрати међусобно кретање Сунца и Земље. До данас је сачуван високи обелиск на Тргу Св. Петра у Риму, висок 35,5 м који је из Хелиополиса допремио цар Калигула, 38. године.

Поред статичних високих камених обелиска – гномона, којима се мерило време, Египћани су створили и покретне, ручне мерне инструменте. Код мерења, доњи део инструмента са скалом који се држи у руци усмераван је у правцу Сунца. На горњи попречни део инструмента, који стоји управно на део са скалом, пада зрак Сунца чија сенка показује време на доњој гравираној страни. Трећа врста египатског сунчаног сата биле су Степенице сунца с површином за сенку, подељену на степене. Грађевина је постављена у правцу исток-запад. При изласку Сунца, сенка је падала на горњи руб западних степеница, а потом опадала да би у подне потпуно нестала. У послеподневним сатима сенка се поново појавила у доњем делу степеништа, одакле је расла, да би при заласку Сунца дотакла ивицу горње источне степенице.

Кроз историју, мењали су се и усавршавали сунчани сатови.

Епоху модерних сунчаних сатова отворило је откриће из 1431. године према ком се Сунчева сенка кретала у смеру Земљине осе. То је подразумевало да је плочу – полос сунчаног сата, на коју пада сенка, потребно поставити под углом од 150°.

На овај начин целе године се могла примењивати иста дужина сенке, без обзира на променљиву висину Сунца. Сунчани сатови су могли показивати тачно време само под условом да су били постављени на тачној географској ширини места мерења, тачног календарског датума и угла деклинације Сунца у тренутку мерења времена. Да би се испунили сви ови услови, требало је на бројчаник нацртати сложене кривуље и израчунавати тачан положај пет показивача на бројчанику. Све је то одбачено увођењем компаса и полоса. За прецизно очитавање времена било је потребно тачно постављање сата према равни месног меридијана – полос нагнут у правцу Земљине осе морао је лежати у равни меридијана.

Приликом облачног времена, непогода и других промена Сунце је заклоњено, па је немогуће мерити време. Зато је створена вештачка јединица времена – одређена количина материје која пролази кроз уређај за мерење. За материју за протицање употребљавана је вода. Мерење времена протицањем воде познавали су Египћани и народи Блиског истока, Индије и Кине. Биле су то полукружне чиније с обележеном скалом у њој и малим отвором на дну. Чинија је потапана и вода ју је кроз отвор пунила, а на обележеној скали је праћено време.

Почетком XIII века уведени су и сатови - свеће. Биле су то свеће с обележеном скалом. Показивале су време сагоревањем и уједно осветљавале просторије. Дужина ових свећа била је око 1 м. Некада су на страницама свећа били причвршћени ексери или металне куглице које су при топљењу воска поступно отпадале, а њихов ударац на металну посуду на којој стоји свећа био је звучни сигнал о времену.

Уљани сатови су имали уље које је трајало 6 сати. Изнад је био стаклени цилиндар који је са спољне стране био гравиран. Ниво уља у посуди и његова потрошња одређивали су време. Настали су око 300. године и трајали све до XX века.

Време настанка пресипних пешчаних сатова је тешко утврдити. Били су познати у Азији од давнина, а помињу се у списима из времена Архимеда. Мана ових пресип-

них сатова је кратко трајање и стално превртање посуде. Зато су још 1679. измишљени аутоматски преклопно-пресипни пешчани сатови. Облик посуда пешчаног сата је облика купе због елиминисања притиска материје на отвор на дну и скретања тежине силе на бокове посуде.

Најстарији непотврђени извештаји казују да је проналазак механичког сата приписан папи Силвестру II (999-1003) који се, као редовник Герберт Аурилаца (950-1003), за време студија упознао с принципом рада арапских водених сатова.

Развој механичких торњевских сатова трајао је пет векова. Главни и готово једини материјал торњевских сатова било је гвожђе, од ког су израђивани не само делови рамске конструкције већ и осовине, зупчаници, вретена, тегови и остали делови. Све ово су радили ковачи и бравари, који су били и први часовничари великих сатова. Ковачка техника је битно утицала на елементе механизма, клинасте спојеве делова оквира, осигурање зупчаника попречним клиновима на осовини против осног померања. Спојеви су закивани или заваривани у ватри. Временом, сатни механизам је добијао разне декорације и орнаментику, фигуре које су обавештавале становништво о времену, које су се шетале, ударале у звоно...

На прелазу из XIV у XV век, све се више израђују кућни зидни сатови искључиво од метала с теговима. Зидни сатови с тегом били су омиљени и касније када је уведен погон опругом. Развојем „стојећих" зидних сатова развија се и уметнички облик кућишта. Метал се задржао у изради сатног механизма, а кутија је рађена од дрвета с дрворезом, дуборезом, интарзијом ... У XV веку почињу да се израђују преносни џепни и сатови на привеску с погоном на опругу. Највеће радионице отварају се у Немачкој, у Француској, у Холандији... Због великих ратова вођених на тлу Европе, многи часовничари селе се у Швајцарску која постаје центар производње сатова. Године 1701. у Швајцарској је издата наредба према којој се странцима забрањује рад у часовничарској струци, а странци који су већ дуго у тој струци нису смели своју децу да уче часовничарском занату.

Поред развоја механизма, сат добија облике примењене уметности. Изгледом и обликовањем сатова баве се сликари, вајари, гравери, златари, стаклари. Развијају се нове технике позлате, печења емајла, глазуре итд.

Око 1500. године немачки бравар Петер Хенлајн заменио је тешке и велике механичке делове мањим и лакшим и захваљујући томе почео је да прави сатове који су били знатно мањи од дотадашњих и једноставнији за ношење. Додуше, на њима се није могло прецизно одредити време као данас, јер су имали само малу казаљку, односно казаљку која је показивала часове. За тачније мерење времена људи су морали да чекају десетине година, јер је велика казаљка, она која показује минуте, пронађена тек крајем XVI столећа.

Први будилник направио је 1787. часовничар Леви Хачинс. Он је живео у Новој Енглеској где су се људи будили с изласком сунца. Зими, у том делу САД, сунце излази касније. Пошто је био савестан и вредан младић, ова промена времена га је мучила, јер није могао да се пробуди у четири сата како је сам себи одредио. И смислио је да споји механизам сата и алармно звоно. Направио је велики зидни сат и у њега сместио велико звоно. У одређено време сатни механизам је активирао звоно. Од тада па до краја живота (живео је 94 године), Хачинс је сваког јутра устајао у четири сата уз звоњаву сата.

Први примерак ручног сата урадили су часовничари из Женеве. Током целог XIX века ручни сатови су били искључиво украси за женске руке. Најпознатији женски сат тог времена израђен је за Наполеонову супругу Жозефину.

Ови први ручни сатови били су величине хокејашког пака и „дебели" седам-осам сантиметара. Њихови власници носили су их на каишу око руке, али много чешће, нарочито мушкарци, у горњем џепу сакоа. Даме су своје часовнике, претпостављa се због величине, чешће носиле у торбици него на ручном зглобу. Ипак, од када су почетком XVI века почели да се користе ручни сатови, они су освојили становнике многобројних земаља света и сачували су популарност у столећима која су уследила.

У пролеће 1904. на авиону типа "14 BIS" Бразилац Алберто Сантос Димон прелетео је 200 м брзином од 41,2 км/час. Био је то први званични светски рекорд у брзини лета. Био је то први човек који је време мерио гледајући на ручни сат.

Интересантно је да ови први ручни часовници нису имали стакло као заштиту. Часовници за мушкарце обично су имали метални поклопац, док су други радили без икакве заштите, па је оштећење оваквих сатова било често.

Ове справе за мерење времена преселиле су се из џепова мушких сакоа и женских ташница на ручне зглобове током Првог светског рата. Временом су биле све мање, али и прецизније, а убрзо после Другог светског рата чувене компаније почеле су да се такмиче у производњи нових, модернијих сатова. Половином прошлог столећа, тачније 1953. године, појавили су се први електронски сатови који су радили на батерије и потиснули су дотадашње механичке. У деценијама које су уследиле, на тржишту су се појављивали ручни часовници с најразноврснијим додацима, од штоперице до аларма, а почели су да се производе и водоотпорни сатови. Данас се могу купити и часовници који показују време у различитим деловима света, као и они дигитални, који показују тачно време бројевима.

Обавештавање о тачном времену постала је обавеза сваке државе. Поред јавних градских сатова, после проналаска телеграфа, радио-апарата, телевизије, телефона, одашиљање порука о тачном времену постало је саставни део живота.

Данас има разноврсних часовника, малих и великих, округлих, елипсастих или четвртастих, једноставних и скупоцених, за децу, тинејџере и одрасле и сви се користе у једну сврху – да показују тачно време.

Приредила: Веселинка Кобиљски

Један од мојих хобија је БРЗА ВОЖЊА

Горан Башић

Нисмо ни слутили да ће ова наша рубрика имати толики одзив и да ћемо проналазити тако занимљиве хобије. Један од занимљивих и скривених талената ће нам овог пута испричати своју причу. Његов хоби баш нисмо сигурни како да назовемо: да ли аутомобилизам или брза вожња? У сваком случају прича је јако занимљива.

Зовем се Горан Башић, имам 29 година, а у Топлани радим скоро 10 година. Један од мојих хобија је брза вожња у ширем смислу: било да се ради о аутомобилима, картингу или моторима. Једном речју, све што покреће бензин, а постиже велику брзину.

Ове године у мају месецу, путем случајног анкетирања у једном од новосадских кафића, стекао сам право да учествујем на квалификацијама у картингу. У конкуренцији од готово две стотине новосађана изборио сам се за друго место и тиме се пласирао у финале. Првих пет пласираних Новосађана из квалификација, међу којима сам био и ја, и пет првопласираних Новосађанки састали су се у финалу с финалистима из Београда и Ниша. У финалу сам освојио друго место и тиме освојио награду: пут у Maranello (Италија) у седиште Ferrari –ја.

На који начин сте се припремали за ову трку, с обзиром на то да сте освојили тако добар пласман од свеукупно близу шест стотина такмичара?

Нисам се посебно ни припремао, а на тој стази чак никад нисам ни возио. Једноставно то је нешто што волим и што ме је занимало још од малих ногу.

О чему размишљате док возите? Или нема пуно размишљања с обзиром на то да адреналин скаче?

Сконцентрисан сам на вожњу и да сваки следећи круг буде бржи од претходног, то је као нека врста борбе с временом, а то је једино могуће ако сте сконцентрисани и возите по идеалним путањама.

Од када сте почели да се бавите овом врстом хобија?

Још као дете су ме занимали аутомобили и мотори, тек касније сам могао да полажем за вожњу, али никада нисам имао толико материјалних средстава да бих могао да се бавим овим спортом. Опште је познато да је аутомобилизам један од најскупљих спортова.

Па да наставимо с причом из Италије...

Три дана сам био у Парми, на обуци за спортску вожњу и сигурност на стази Varano de Melegari и то на свим новијим моделима Alfa Romeo –а: 147 GTA, Brera, Spider, GTV,… на кружној стази. Поред наведених модела возио сам FIAT Panda Abarth на рели стази и нови FIAT 500 (нови модел фиће), који смо возили као симулацију вожње на леду, симулацију аквапланинга и симулацију управљања приликом бочног удара на клизавој подлози. Инструктор ми је био Thomas

Kemenater, прошлогодишњи шампион, возач Ferrari –ја F430 у класи GTC Scuderia PlayTeam. На тој стази сам вожњом у AR 147 GTA путем телеметрије освојио треће место по квалитету вожње. Поред нас шесторо из Србије, с нама су се такмичили и такмичари из Мексика, Уругваја и Чешке Републике.

Следећа два дана сам провео у Маранелу, где сам обишао фабрику и музеј Ferrari –а и возио Ferrari 360 GTC (420ks, 3600cm3, 1100kg, F1 мењач) на чувеној стази Pista di Fiorano. То је стаза у кругу фабрике на којој Ferrari тестира своје аутомобиле и болиде Формуле 1. На овој стази је Michael Schumaher десет година усавршавао болид Ferrari –а и по његовој идеји је продужен правац на стази и додата нова кривина која данас носи његово име. Као шлаг на торту, за љубитеља брзине, била је вожња у Формули 1 с официјелним фераријевим пробним пилотом Marc Gene –ом. То је невероватна снага убрзавања и још невероватнија снага кочења, с готово савршеном управљивошћу.

И у Маранелу смо имали такмичење, где ми је за 0,01секунд измакло прво место, али сам се ипак кући вратио с пехаром. Оно што је мени веома драга успомена, а такође и драгоценост, су дипломе потписане од стране великих људи из области аутомобилизма, а то су возачи Формуле 1 Kimi Raikonen, Felipe Massa и менаџер Ferrari F1 тима Stefano Domenicalli. Наравно, не смем заборавити Andrea de Adamichi, некадашњег возача F1 који ми је био менаџер курса „Red Racing School".

Ова прича је свакако занимљива и још бисте нам могли причати, оставићемо мало простора и да ваше слике испричају део ове приче.

Да, сигурно бисмо имали материјала на ову тему за наредна два броја, а с обзиром на то да имам преко две хиљаде слика с овог догађаја, нисам сигуран за колико би то бројева било.

Да ли имате можда још неки хоби?

Поред овог бавим се и кинологијом. Ипак, оставићемо простора и за друге колеге и њихове хобије, а можда у неком од наредних бројева нађемо и простора за псе.

Свакако ћемо се потрудити.

Мој ХОБИ

У потрази за новим хобијем, наишли смо на један не тако редак, али опет ни тако уобичајен хоби. Наш колега, у ствари, сматра да је то пре његова страст него хоби. Како год, у питању је једна позамашна колекција музике, коју је добар део свог живота сакупљао колега Мирослав Јазић, познатији међу колегама као Јаза. Надамо се да ћемо овом рубриком и с овим малим интервјуом помоћи можда и њему да сакупи још неке примерке које нема, а можда ће му се јавити и неко ко има сличан или готово исти хоби. Ево Јазине приче:

Мирослав Јазић

Зовем се Мирослав Јазић и у Новосадској топлани радим као техничар од 1987. године у Одсеку преноса и предаје топлотне енргије. Мој хоби је, или, боље речено, моја страст је музика. На неки начин, то је једно колекционарство које негујем још од најраније младости. Моја колекција обухвата одређене врсте музике, као што су на пример: рок- музика, домаћа рок-музика, соул, џез, домаћи џез, ју-етно музика, циганска музика, а која обухвата известан период од 1960-1980.

Претпостављам да се ради о једној импозантној колекцији?

Да, колекција обухвата преко 9.000 албума који су с плоча преснимљени на дискове, а све укупно мислим да чини преко 12.000 наслова.

Како је све почело? Одакле идеја и толика љубав према музици?

Љубав према музици је код мене присутна још од самог детињства и то првенствено према већ поменутој квалитетној музици. Та музика је одсликавала тадашњи дух времена и начин живљења и једноставно смо сви слушали скоро исте ствари.

А да ли сте некад свирали у некој групи?

Јесам, али не дуго и не нешто претерано озбиљно. Свирао сам бубњеве, бас-гитару и клавир, који и дан данас поседујем.

Желимо вам пуно среће с Вашим колекционарством, а такође да пронађете сличне љубитеље и што је најважније да ширите своје музичко познавање и љубав на новије генерације.

Хвала пуно! Желим још само да додам да поред овог хобија имам још један, а то је пецање. Иако волим да пецам и уживам у природи, много већа страст ми је музика.

Разговор водила: Паулина Марјановић

СУПРУГЕ СРПСКИХ ВЛАДАРА

Од укупно десет владара из династије Немањића само су њен родоначелник Стефан Немања и краљ Милутин (први пут) били ожењени Српкињама. Српски владари најчешће су из династичких разлога узимали за жене странкиње, мада су своје кћери радо удавали на суседне дворове. Од свих српских владара, изузев Немање (оженио Ану – српску принцезу из Босне), изгледа да је цар Душан имао најскладнији брак, што се не би могло рећи ни за њихове династичке претходнике, ни наследнике.

Немањин наследник Стефан Немањић имао је два брака, оба из политичких разлога. Прва супруга, грчка принцеза **Евдокија**, кћерка византијског цара Алексија III Анђела, након десет година брака отерана је из Србије. Извори је помињу као размажену и силовиту, скандалозну и обесну и страсну која се никако није могла прилагодити обичајима на српском двору. Чак није осећала ни материнску љубав према својој деци, будућим краљевима Радославу и Владиславу. Брачне несугласице су расле и умножавале се, а почеле су падати и тешке оптужбе. Стефан је жени пребацивао неверство (за шта није било убедљивих доказа), а она њему склоност ка пијанству, непримерено уживање у овоземаљским страстима.

Почетком 1201. године Евдокија је протерана из Србије под изговором да је шугава. Уточиште је нашла код Стефановог брата Вукана – господара Зете који је Стефана сматрао узурпатором престола. Након прве пропасти Византије 1204. године, Стефан се окреће Западу и жени принцезом **Аном Дандоло**, унуком млетачког дужда Херика Дандола, освајача Цариграда и предводника четвртог крсташког рата. Користећи његову моћ успео је да преко жене Ане од римског папе добије венац (круну) те тако постаје први српски крунисани (првовенчани) краљ. Под утицајем своје амбициозне супруге, Стефан је Србију сувише везао за Запад, а с тог пута вратио га је његов брат Сава Немањић.

„Најнесташнија“ српска принцеза била је **Ана Дукени**, супруга краља Радослава. Васпитање и брак учинили су да Радослав води крајње провизантијску политику. На двору се говорило грчки, натписи на новцу и повељама били су грчки, чак је узео и грчки надимак Дука. Политички зависан од свога таста, у неким канонским питањима тражио је савете од охридског архиепископа, а заобилазио свога, тада већ славнога, стрица Саву Немањића. Био је толико грецизован да је под знак питања ставио с муком стечену аутокефалност српске цркве, а његова жена Ана била је његов крст. Држала га је у двоструком ропству, моралном и културном. Стога није чудо што српски црквени извори кажу да је била дама крајње слободног понашања, у свему незајажљива. Из средњовековних повеља види се да је Радослав у почетку био изванредан владар, али због „жене би повређен умом“, тј. изгуби разум.

Када је на епирском двору превладао утицај Бугара, Радослав губи подршку свога таста и с Аном бежи у Дубровник, потом у Драч где га жена напушта и улази у везу с једним Французом. Тако је јадни Радослав доживео понижење до самог дна, јер је тај Француз запретио несрећном краљу смртоносним мачем. Да би спасао живот, краљ се повлачи пред мачем изгубивши и краљевину и жену, те се тужан враћа у Србију и одлази у манастир, што ће касније учинити и његова бивша супруга.

„Гркиње нису биле омиљене“, с разлогом истичу српски црквени извори.

Радослављев полубрат, краљ Урош, оженио се **Јеленом Анжујском**, даљном рођаком француског краља Луја IX. По мишљењу Илариона Руварца, краљица Јелена је била добра, дарежљива и високоумна. Поред бројних католичких цркава у приморју, подигла је и један манастир Градац на Ибру. Иако је волела свога мужа, наш народ и обичаје, никада није напустила католичанство, а наговарала је свог мужа да прими унијиу с Римом. И док је Јиричек види као светицу, В. Ћоровић сматра да је она једна од бројних католичких мисионара чији је циљ да преобрати „шизматике“ Србе у једину „спасавајућу“ католичку веру. Стога Ћоровић ни у Јелени Анжујској, ни у њеном мужу Урошу не види велике историјске личности. Било како било, Јелена је доживела дубоку старост и умрла 1314. године у свом дворцу Брњаци на Горњем Ибру. Ожаљена и од православаца и католика, почива у својој задужбини, манастиру Градац.

Прворођени син Уроша и Јелене, краљ Драгутин, оженио се, такође из политичких разлога, Мађарицом **Каталином**, унуком чувеног Беле IV, а ћерком краља Стефана V. И његов брат, будући краљ Милутин, био је заљубљен у њену лепоту коју хвале и црквени извори. Иначе, Милутин се женио пет пута, пошто је отерао своју прву жену Јелену (Српкињу властелинског рода и

мајку Стефана Дечанског), 1282. оженио се кћерком господара Тесалије Јована I Анђела. Већ следеће 1283. године, жени се свастиком **Јелисаветом** која је као усамљена монахиња живела на Маргаретином острву код Будима. Милутин ју је готово отео из манастира, али због рођачких веза и црквених обзира, након годину дана је враћа у манастир. Из те везе рођена је кћерка **Царица** (Зорица). Дуже времена био је у браку с **Аном**, кћерком цара Георгија I Тертера, док му је пета супруга била Симонида, кћерка византијског цара Андроника II. Брак је склопљен као гаранција да ће Византија поштовати Милутинова освајања. **Симонида** је као дете дошла на српски двор. Византијска црква је већ четврти брак сматрала као светогрђе, па је његов пети брак анатемисан. Приликом одласка на мајчину сахрану у Солун, покушала је бекство у манастир и Грци су је вратили када је Милутин запретио ратом. Три пута је бежала у манастир, али су је њена браћа одатле извукла поцепавши јој одежде и упркос њеним сузама, вратили српском краљу. Наравно да нису смели рећи где је била, јер би сазнање да је радије одабрала крути манастирски живот, него лагодан живот у двору, дотукло већ остарелог српског краља. Милутин није био само освајач женских срца већ и велики ктитор. Кажу да је саградио око 40 цркава за 39 година владавине, што је тешко проверити. Упркос бурном приватном животу, црква га је прогласила за свеца.

Највећи српски владар Стефан Душан Силни оженио се Бугарком **Јеленом**, сестром бугарског цара Јована Александра, а како му она није могла родити сина, намеравао је да се ожени **Јелисаветом Хабсбург**, чији је отац био Фридрих Лепи. Како је царица Јелена ипак родила сина Уроша, Душан је био толико изненађен да је посумњао у прељубу и носио се мишљу да је врати у Бугарску. Ипак, Јелена га је брзо разуверила, јер га је заиста волела и пратила у бројним ратним походима. Како је 1448. године у његовом царству избила епидемија куге, цар и царица се склањају у Хиландар, а изненађеним монасима Душан је ракао да „она није жена него царица". Ипак, највећи српски владар никада није проглашен за свеца, највероватније из горе наведеног разлога.

После свега, могло би се закључити да је позната изрека да су „жене рај за очи, пакао за душу, а чистилиште за џеп" важећа не само за обичне смртнике, него и за крунисане главе.

Приредио: Драгољуб Миљевић

Мале историјске ЗАНИМЉИВОСТИ

Не тако давно, гледао сам документарац о окупираном Београду 1941. године. Једна сцена ми је остала упечатљива: У центру, на Теразијама, нацисти су обесили четири особе под сумњом да су сарађивале с Покретом отпора. Сасвим уобичајена слика тадашње Србије. И била би да у позадини ових несрећника нису приказане београдске даме како у предивним тоалетама седе у башти кафане и у потпуно лежерној атмосфери пију чај или пунч.

Међу лаицима је створено такво мишљење да је такорећи цео српски народ с пушком у руци извојевао слободу. Чак и они који буквално нису носили оружје, учествовали су у отпору пружајући разне врсте помоћи „онима у шуми". Наравно, било је и „домаћих издајника" који су се ставили у службу окупатора и срамотили презиме својих предака. Ипак, то је само мишљење лаика. Тешко би процентуално могло да се изрази колико је људи било под оружјем у борби против окупатора и колико је било квислинга. Тако нешто је и немогуће, јер су се цифре стално мењале. Рецимо: почетком 1942. знатан број припадника Југословенске војске у отаџбини је „легализован" у Недићеву Српску државну стражу, а управо ти четници су чинили окосницу устанка из 1941. године. Партизани су отишли у Босну и главнина њихових снага неће ући у Србију све до почетка 1944. године. Тада долази до омасовљавања Народноослободилачке војске, а и Југословенска војска у отаџбини врши масовну мобилизацију сматрајући да је дошло време за завршни обрачун с окупатором.

Шта је било од краја 1941. године до почетка 1944. године? У Београду и другим градовима Србије живело се нормално, онолико колико се под окупацијом могло живети нормално. Егзистенцијални проблеми, несташица хране, принудни рад, полицијски час, рације с једне, и црна берза, отворена купалишта и позоришта с друге стране.

Српски усуд, да се тужакају око парчета земље и разних других ситница не да није престао, него је за време окупације попримио и нови облик: Уколико би нека страна у судском поступку остала незадовољна; или ако би било ко, због било чега, био љут на некога, он би га пријавио Гестапоу да шурује с побуњеницима. Те пријаве су постале тако масовна појава да се и сам Гестапо морао огласити посебном Објавом, којом се упозорава српско грађанство да престане с међусобним оптужбама и потказивањем, јер ова служба није у стању да их све обради. У почетку, Немци нису могли да схвате слабости нашег менталитета, па су мислили да је то стратегија наше борбе како бисмо безначајним информацијама желели да претрпамо Гестапо. Тако се дешавало да рђаво прође и сам потказивач уколико се његове тврдње покажу лажним, што је био чест случај.

Срђа Филиповић

Седма сила или свети позив?

Седма сила

Још од времена античке Грчке, од утемељивача медицине као науке - Хипократа и чувених филозофа и учитеља Питагоре, Сократа и Аристотела - учитеља Александра Македонског, позив лекара и учитеља се сматара светим. Због чега, није тешко погодити. А људи од пера су новинарском позиву наменили епитет свети у овом нашем начетом трећем миленијуму.

Међутим, до сада су се новинари и новинарство сматрали силом и то не било којом силом, већ **седмом силом**.

Да јавно изговорена реч има огромну моћ знамо веома добро. Посебно је њена моћ велика када се користи у политичке сврхе. Данас чак имамо и синтагму као што је медијски рат, што говори у прилог томе да се рат не мора увек водити, нити добити на бојном пољу.

Када и како је фразеологизам **седма сила** ушао у наш језик поуздано се не зна. У другим језицима може се ући у траг пореклу овог необичног израза.

Енглези су почели да користе израз **четврти сталеж** за обележавање новог сталежа који се појавио на политичкој сцени Енглеске у 18. веку. Прва три сталежа су представљали племство, свештенство и грађанство, а онда се јављају средњи и нижи слојеви, понегде и војска, који су почели да се супротстављају неприкосновеним владајућим сталежима. Израз касније почиње да се везује за литературу, а потом, с развојем штампарија и штампе, за новинарство. Тим истим изразом и данас Енглези изражавају моћ штампе.

За суседне народе, такође некадашње велике силе, Италијане, Шпанце и Французе штампа је **четврта власт**. И код њих су прва два места заузимала племство и свештенство, треће грађанство, а четврта власт је припала штампи.

Код Руса се израз за означавање моћи писане речи појављује у 19. веку. Руси су сигурно њену моћ веома озбиљно схватили, јер су штампу назвали **шестом државом**, одмах после тадашњих пет најмоћнијих држава: Русије, Енглеске, Француске, Немачке и Аустро-Угарске.

И ми смо увидели колику моћ може да има штампа, па је врло могуће да смо по узору на руски фразеологизам створили наш **седма сила**. То је извесно, тим пре што ми користимо израз сила за моћне и велике државе. Постоји могућност да је израз настао у време када смо већ имали штампу и схватили њен значај, али још увек били под турским оковима у појединим областима, тако да је за нас шеста сила, додуше на издисају, била Турска. На тај начин је штампа могла да заузме седмо место као

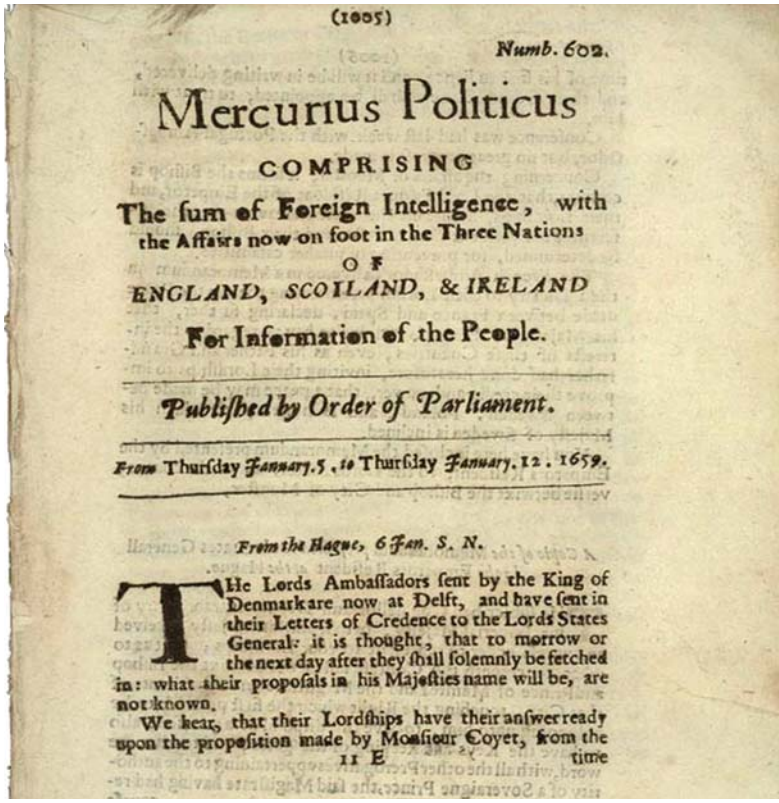

(1605)

Numb. 602.

Mercurius Politicus

COMPRISING

The sum of Foreign Intelligence, with the Affairs now on foot in the Three Nations

OF

ENGLAND, SCOTLAND, & IRELAND

For Information of the People.

Published by Order of Parliament.

From Thursday *January.* 5. *to* Thursday *January.* 12. 1659.

From the Hague, 6 Jan. S. N.

THe Lords Ambassadors sent by the King of Denmark are now at Delft, and have sent in their Letters of Credence to the Lords States General: it is thought, that to morrow or the next day after they shall solemnly be fetched in: what their proposals in his Majesties name will be, are not known.

We hear, that their Lordships have their answer ready upon the proposition made by Monsieur Coyet, from the

11 E time

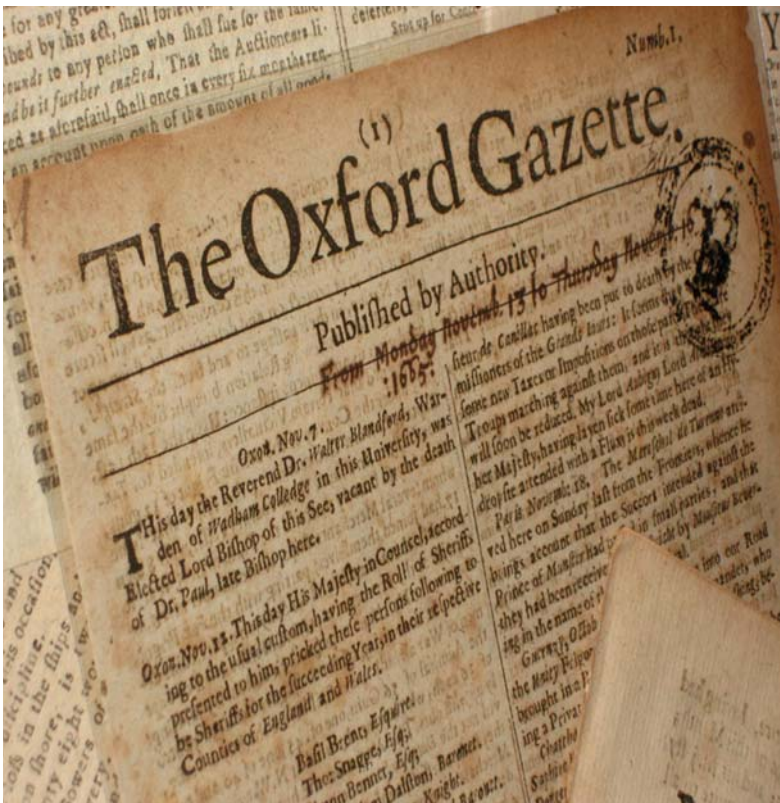

(1)

Numb. 1.

The Oxford Gazette.

Published by Authority.

From Monday November 13 to Thursday November 16 1665.

Oxon. Nov. 7.

THis day the Reverend Dr. Walter Blandford, Warden of Wadham Colledge in this University, was Elected Lord Bishop of this See, vacant by the death of Dr. Paul, late Bishop here.

Oxon. Nov. 13. This day His Majesty in Council, according to the usual custom, having the Roll of Sheriffs presented to him, pricked these persons following to be Sheriffs for the succeeding Year, in their respective Counties of England and Wales.

Basil Brent, Esquire.

Tho. Snagge, Esq;

Ordinari Post Tijdender/
1645. den 9. Apr. N. 15.

Från Hamborg den 19. Martij.

Jagh hafwer ännu til at skrifwa om then stoora Victorien som Gen. Feldtm. H. Linnart Torstenson hafwer erhållit i Böhmen. Huru thet är egentligen der med tilgångit/ är båst til at see vtur medföliande skrifwelse aff en Swensk Officerare sub dato Janchowitz den 26. Febr. Hwad för Officerare på den Keyserske sijdan äre bliffne döde och fångne/ förmåler efterföliande Lista/ hwilken aff en förnemligh Keyserst Officerare är sände hijt ifrån Regensburg. På Swenske sijdan skole wara bliefne 3. Gen. Majorer, Mortaigne, Wittenberg och Goldsteen/ och 3. andra Öfwerster / men det om är ännu lijtwist intet fulkomligh wißheet, så hafwer man och ännu intet egentligh beskedh hura monga Fahnor och Standarter äre eröffrade. I gemeent skrifwes at öfwer 8. eller 9. Tusend i alt äre bleffne döde på Platzen/ och öfwer 3000. Keyserske fångne. Ac

сила. Штета само што је нисмо никада као силу ни користили, чак ни кад је требало само да се бранимо. Изгледа да Срби још нису схватили да „реч може бити убојитија од мача".

У литератури се наводи још једна могућност настанка израза седма сила. Као што сви знамо, Срби су склони митовима, а управо број седам има митски карактер и лако га је наћи у митологији, народном стваралаштву и народним веровањима.

Новинарство се кроз историју јавља као сила, да би у будућности постало свети позив.

„...Живимо у свету информација и информатичком друштву. Данас, али и у будућности, имати и поседовати информације значи бити у току развоја. Информација постаје најзначајнија роба – од ње зависи одржање и квалитет живота. Они који се професионално баве информацијама и информисањем постају и значајни и битни. Због тога је новинарска професија на путу да добије највећу част и заслугу – да постане света. Светост позива је нешто што изузетно обавезује..."

Проф. др Чедомир Чупић,
Факултет политичких наука
Универзитета у Београду

Седма сила или свети позив?
Можда ће **света сила** заменити **седму силу?**

Жута штампа

Да штампа може бити сила, и то седма по реду, чак и свети позив попут позива лекара или учитеља, у то смо се уверили, али зашто је она баш жута? Да ли је могла бити и у некој другој боји? Па, вероватно јесте да је било боја у штампарији.

Израз *жута штампа* је настао крајем 19. века у Америци, у време када су се сукобиле две моћне новинарске куће – Пулицерова и Херстова. Водећу улогу у свету штампе имао је Џозеф Пулицер, зачетник булеварске штампе и оснивач новинарске школе на Универзитету Колумбија. Од три листа која је издавао, највећу популарност и тираж имао је недељни додатак у боји *Sunday World* листа *New York World*. Недељни додатак је био неукусног садржаја, али се свиђао широком аудиторијуму. Илустрације су поверене чувеном графичару Ричарду Аутколту, који је привукао читаоце комичним стрипом с главним јунаком, косооким дечаком у жутој мајици. *Жути дечак* (The Yellow Kid) није намерно био жут, већ сасвим случајно, пошто је Пулицер набавио машину за бојену штампу која је имала једино жуту боју.

Баш у време највеће популарности додатка у боји, ништа мање амбициозан, новински издавач Виљем Херст опрема своју штампарију најмодернијим машинама за штампање у боји и с много већим платама мотивише Пулицерове најбоље новинаре и илустраторе да пређу код њега. Херстови новинари не бирају средства да освоје примат на тржишту, њихов лист обилује сензацијама, причама са шкакљивим темама и свим оним што је потребно да се задовољи најнижи укус нискообразованих читалаца, због чега ће Херст постати симбол за жуту штампу.

Аутколт наставља за новог газду да црта и даље кососоког дечака, што ће бити разлог да се поведе рат између два новинарска гиганта.

Ни Пулицер не остаје дужан, он ангажује познатог њујоршког уметника и наставља се беспоштедни рат око *жутог дечака*. Тај рат је довео до губтка угледа обе новинарске куће, па се у трећем листу, *Њујорк Пресу*, појављује коментар о сукобу у ком се оба престижна листа називају *жутом штампом*. Коментар је произвео нову синтагму којом ће се у наредном периоду, до данашњих дана, називати сваки лист који обилује сензацијама, неистинитим текстовима, фотографијима и сензационалним крупним насловима с текстовима неукусног садржаја.

Зачетак жуте штампе у Србији се везује за период између два светска рата и име Крсте Цицварића, па и дан данас лошег новинара који нам нуди сензационалистичке вести називају „модерним цицварићем".

Тада и излазе први листови такве садржине (таблоиди) у Србији под именом *Београдски дневник* и *Балкан*.

Новинарска патка

Када отворимо новине за разбибригу, жељни трачева, сензација и пикантерија из туђих живота, ону жуту штампу која је сасвим случајно испала жута, почну да нам „излећу новинарске патке". Има их чак и у листовима озбиљног садржаја уколико новинар, у намери да први објави неку ексклузивну вест, не стигне да провери истинитост свог исказа.

Настанак синтагме **новинарска патка** није сасвим јасан, односно постоје три различита тумачења за овај израз.

Дубравка Валић- Недељковић у књизи „О новинарству и новинарима" се позива на урбану легенду према којој је израз настао у време Фридриха Великог. Новинари су све непроверене вести обележавали латинском скраћеницом **n.t.** (*non testatum*), што значи *није испитано*. Ову скраћеницу су изговарали у новинарском жаргону као ен-те. С обзиром на то да на немачком **Ente** значи *патка*, оваква лексичка веза је могућа и логична.

У књизи„Зашто се каже?", коју вам радо препоручујем да прочитате, Милан Шипка наводи више могућности настанка ове синтагме. Једна од њих се односи на већ поменуто порекло од латинске скраћенице **n.t.** за *non testatum*, која се изговарала као „ен-те", што, као што већ знамо, на немачком језику значи *патка*.

Друга могућност се односи на следећу причу (Едвард Вартањ, „Из живота речи"):

Белгијски хумориста Корнелисен, у жељи да се нашали с наивним читаоцима, пласирао је вест о прождрљивим паткама. Према тој вести, неки наредник је купио двадесет патака и прву патку је дао осталим паткама да је поједу и тако редом док двадесета није појела претходних деветнаест. То су пренели и други листови, тако да се данима причало о прождрљивим паткама. Духовити Корнелисен је убрзо признао да је то само био експеримент, али, свеједно, иако је читав случај заборављен, по мишљењу Вартања, на основу ове шале настао је назив *новинарска патка* за сваку измишљотину објављену у новинама. Чак је много година касније један амерички часопис поновио исту лаж и она је опет примљена с великим занимањем лаковерне читалачке публике.

Колико год нам изгледало симпатично ово Вартањево тумачење, морамо признати да се *патке* у значењу *лажне вести* сусрећу, према етимолошком речнику француског језика, много пре, чак у 16. веку. На француском патка је *canarad* и настала је извођењем од глагола *caner*, што значи *гакати*. Израз који у преводу гласи: „продавати патке напола" потиче из 16. века, а од њега настаје израз: „изневерети нечија очекивања" од краја 17. до 19. века. У француском језику се и данас користи израз *canarad* за означавање лажне вести у новинама.

Немачки речник је регистровао *Ente* у значењу *новинарска лаж* 1850. године, мада је још у 16. веку постојао израз *blaue Ente* у дословном преводу: „плава патка" са значењем„лаж". Наводно је израз плава патка настао тако што је неко причао о плавим паткама, па се то прочуло.

На који начин и из ког језика је израз *новинараска патка* доспео у наш језик за нас је још увек непознаница, тек обилује и данас жута, па и она мање жута, штампа лажним вестима, баш као и некада када су људи били лаковерни и, надасве, неписмени.

Виолета Петровић-Тасић

• Зачеци новина/новинарства срећу се још у доба Римског Царства (пре неких 2000 година), када су власти наложиле да се на прометним местима постављају дневни извештаји - *Acta Diurna*.

• У Кини, најкасније до 7. века, почео је да се издаје први лист у историји човечанства - *Дибао (Пао)*.

• У том периоду у Европи вести су преносили путујући приповедачи, а прва писана издања, која су се продавала на трговима и вашарима, појављују се израђена и у дуборезу.

• Први недељник је изашао 1597. године у Фиренци.

• Почетком 17. века у Немачкој излазе редовно: *Relation* (1605) у Стразбуру и *Avisa Relation oder Zeitung* (1609) у Волфенбителу.

• У Шведској, 1645. године, краљица Кристина и њен саветник покрећу дневне новине *Post-ok Inrikes Tidningar* да би званично износили своје ставове о догађајима. Овај званични, службени лист Шведске је опстао 362 године, до 1. јануара 2007. године, а сада се може наћи на веб сајту Шведског завода за регистрацију компанија. Ове новине неки сматрају најстаријим на свету.

• Пет година касније излази *Einekommende Zeitungen* у Лајпцигу.

• Први редовни дневни лист (по мишљењу неких аутора) *Daily Courant* излази 1702. године у Лондону. Издавао га је Едвард Малеј у просторијама изнад паба "Бело срце". Лист се издавао до 1735. године.

• Прве новине, штампане на српском језику, излазе у Бечу 1792. године.

• Кина има највеће светско новинско тржиште.

• Данас је у свету регистровано преко 38 хиљада часописа.

• Норвешка је земља с највећом читаношћу новина на свету.

• Највише цитиран амандман неког устава на свету је први амандман на Устав САД од 15. децембра 1791. године и гласи: „Конгрес не може доносити никакав закон који ограничава слободу говора или штампе".

Литература:

1. Валић-Недељковић, Дубравка *О новинарству и новинарима*/Дубравка Валић-Недељковић. Нови Сад : Филозофски факултет, Одсек за медијске студије, 2007

2. Шипка, Милан, *Зашто се каже?* / Милан Шипка. - 2. допуњено изд. - Нови Сад : Прометеј, 2007

Бесплатан кориснички број
0800-100-021
www.nstoplana.rs